

NRC

HANDELSBLAD

ALGEMEEN HANDELSBLAD (1828) EN
NIEUWE ROTTERDAMSCH COURANT

DONDERDAG 23 JUNI 2016
NRC.NL

NRC cultuur top 100

Op 1: Ivo van Hove. En 99 andere succesvolle
kunstenaars in het buitenland Cultuur C1-13

Theatermaker Ivo van Hove op 1 in NRC Cultuur Top 100

Lijst 2015 was het jaar dat hij uitgroeide tot internationale ster. Volgens de jury is hij Nederlands invloedrijkste cultuurmaker.

Door onze cultuurredactie

AMSTERDAM. Ivo van Hove, de artistiek directeur van Toneelgroep Amsterdam, was in 2015 internationaal de invloedrijkste Nederlandse cultuurmaker. Dat heeft de jury van de tweede NRC Cultuur Top 100 bepaald.

Tien juryleden uit binnen- en buitenland verkozen Van Hove, die het afgelopen jaar als toneel- en operaregisser internationaal triomfen vierde, boven architect Rem Koolhaas, vorig jaar de winnaar, en boven beeldend kunstenaar Marlene Dumas.

Van Hove (1958) is een Vlaming die al sinds 1990 in Nederland werkt, eerst als artistiek leider van Het Zuidelijk Toneel in Eindhoven, en de laatste vijftien jaar als directeur van Toneelgroep Amsterdam.

In een vraaggesprek vandaag in *NRC* zegt hij: „Op cultureel vlak voel ik mij een Nederlander. In mijn carrière heb ik, na een beginstukje in België, de grote stappen in Nederland kunnen zetten. Daar ben ik heel dankbaar voor.”

In de NRC Cultuur Top 100 van vorig jaar stond Ivo van Hove op de vijfde plaats. 2015 was het jaar dat hij uitgroeide tot een internationale ster. Hij regisseerde toneelvoorstellingen in Londen en Parijs en werkte in New York aan drie producties, waaronder de door David Bowie geschreven musical *Lazarus*. Voor de Broadway-productie *A view from the bridge* kreeg hij onlangs twee Tony Awards, de belangrijkste Amerikaanse toneelprijzen.

Met zestien cultuurmakers is klassieke muziek opnieuw de discipline met de meeste vertegenwoordigers. Maar vergeleken met de Top 100 van vorig jaar zijn de drie D's (dans, dance

Top 10

- 1. Ivo van Hove (57)**
regisseur
- 2. Rem Koolhaas (71)**
architect
- 3. Marlene Dumas (62)**
beeldend kunstenaar
- 4. Rijksmuseum Amsterdam**
- 5. Irma Boom (55)**
grafisch ontwerper
- 6. Anton Corbijn (61)**
fotograaf en regisseur
- 7. Jaap van Zweden (55)**
dirigent
- 8. Tiësto (46)**
deejay
- 9. Hella Jongerius (53)**
ontwerper
- 10. Koninklijk Concertgebouworkest**

en design) minder prominent vertegenwoordigd.

Opvallende trend is de opkomst van de vrouwelijke cultuurmakers. Werd de toptien vorig jaar nog door mannen gedomineerd en was modeontwerper Iris van Herpen op de tiende plek de eerste vrouw, dit jaar staan drie vrouwen in de top van de lijst: naast Dumas ook de ontwerpers Irma Boom en Hella Jongerius. In de toptwintig is de emancipatie bijna gerealiseerd: zeven vrouwen tegen negen mannen (en verder musea, het Concertgebouworkest en een architectenbureau).

Cees de Graaff, directeur van DutchCulture, de organisatie die culturele samenwerkingen tussen Nederland en de rest van de wereld stimuleert, noemt het grotere vrouwelijke aandeel in de lijst „een prettige ontwikkeling die recht doet aan de feitelijke situatie”. Ook in bestuurlijke kunstkringen is het glazen plafond voor vrouwen aan het verdwijnen, aldus De Graaff.

Culturele minderheden zijn nog wel ondervertegenwoordigd. De Cultuur Top 100 is nog steeds opvallend ‘wit’. Dj Afrojack heeft een Surinaamse vader, beeldend kunstenaar Fiona Tan een Chinees-Indonesische vader. Verder dragen culturele minderheden in het buitenland nog nauwelijks bij aan het beeld van Nederland Cultuurland.

Uit een onlangs gepubliceerd overheidsrapport blijkt dat de afgelopen jaren fors is bezuinigd op het internationale cultuurbeleid. Wat de impact daarvan voor de cultuurexport is, is nog niet onderzocht. Buurlanden als Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk bezuinigen niet op internationale culturele samenwerking.

[+] NRC Cultuur Top 100 Cultuur C1-17

METHODIEK

Verantwoording

Met de Cultuur Top 100 probeert NRC sinds vorig jaar de internationale reikwijdte van Nederlandse kunst en cultuur te inventariseren. Dat André Rieu de wereld laat walsen en dat Irma Boom, Marlene Dumas en Jaap van Zweden internationale sterren zijn, zal weinigen zijn ontgaan. Maar wie kan spon-

taan de namen noemen van de 24-jarige celliste die de Europese concertzalen overtoert of het Bredase dansgezelschap dat in 2015 in veertien buitenlandse optrad?

De Top 100 beoogt een mix te zijn van autoriteit en invloed, van reputatie en verdienste, van omzet

en geloofwaardigheid.

Op basis van gegevens over aantallen optredens, exposities of ontwerpen in 2015, over inkomsten uit het buitenland, over prijzen en aandacht in internationale media is een longlist met ruim 150 kandidaten uit veertien verschillende culturele disciplines samengesteld

Een jury van tien deskundigen – een mix van buitenlanders die in Nederland actief zijn en Nederlanders die van afstand naar Nederland kijken – oordeelde vervolgens wie internationaal gezien het meest tot de verbeelding spraken en het sterkst bijdroegen aan het beeld van Nederland Cultuurland.

COMMENTAAR

Internationaal cultuurlab Nederland verdient stimulans

Een man geboren in het Belgische Heist-op-den-Berg en opgegroeid in Kwaadmechelen staat nummer 1 in de tweede 'NRC Cultuur Top 100' die *NRC* deze donderdag publiceert. Regisseur Ivo van Hove (1958) voert de lijst aan van de honderd kunstenaars, cultuurmakers en kunstinstituten die het afgelopen jaar in het buitenland de meeste invloed hadden. Dat een Belg de titel 'Nederlands belangrijkste cultuurexporteur van 2015' krijgt, zegt veel over ons open culturele klimaat.

De Vlaming Van Hove, die sinds 1990 in Nederland werkt, zegt hier zelf over dat hij zich „op cultureel vlak Nederlander” voelt. Hij heeft in Nederland, onder meer bij de Toneelgroep Amsterdam waar hij nu werkt, kansen gekregen toneelvoorstellingen te ontwikkelen die in de hele wereld aanslaan, vertelt hij in het interview in *NRC* naar aanleiding van zijn uitverkiezing. Juryleden zijn vol lof uit over het feit dat Van Hove bijvoorbeeld drie producties had op Broadway in een jaar. Daarin is een niet-Amerikaan volgens het Britse jurylid Ruth Mackenzie (directeur Holland Festival) nooit eerder geslaagd.

Zijn unieke successen met toneelproducties in Londen, Parijs en de Verenigde Staten, waar hij op verzoek van David Bowie een toneelstuk regisseerde, zijn in die zin ook het succes van de Nederlandse cultuurpolitiek van de afgelopen decennia, waarin kwaliteit én experiment gestimuleerd werden.

In feite is de hele *NRC Cultuur Top 100* - die is gebaseerd op databases met verdiensten, omzet en reputaties van Nederlandse kunstenaars buitengaats - grotendeels een weerslag van het succes van dat jarenlange beleid, waardoor een ruimhartig kunstklimaat ontstond. Ook buitenlanders, zoals de Zuid-Afrikaanse kunstenaar Marlene Dumas (nummer drie op de lijst, na architect Rem Koolhaas, de nummer één van vorig jaar) kozen daarom Nederland als basis.

Voor Van Hove is Toneelgroep Amsterdam een laboratorium voor de kunst, zoals heel Nederland voor de overige kunstenaars op de lijst een plaats is, waar ze de ruimte kregen hun kunst te ontwikkelen die internationaal aanslaat. Dat is om trots op te zijn.

Wel is de vraag hoe lang Nederland die positie als internationaal kunstlab op niveau nog kan handhaven. De forse bezuinigingen op cultuur die toenmalig staatssecretaris Halbe Zijlstra (VVD) in 2011 inzette, zijn weliswaar door zijn opvolger iets verzacht. Maar de koers van de cultuurpolitiek is niet langer ruimhartig maar bekrompen. Hierdoor zou de Nederlandse culturele invloed internationaal de komende jaren kunnen afnemen. Dat zou zonde zijn.

CS-SPECIAL

Donderdag 23 juni 2016

cultuur

nrc
cultuur
top 100

Ivo van Hove
en 99 andere
succesvolle
Nederlandse
kunstenaars in
het buitenland

Vrouwen breken door

Juryrapport

Uit de shortlist van 150 cultuurmakers selecteerde een professionele jury de NRC Cultuur Top 100. Winnaar van deze tweede editie is Ivo van Hove, die een succesjaar beleefde op Broadway.

Door onze redacteurs
Daan van Lent en Arjen Ribbens

En dancefeest in Miami, Las Vegas of Ibiza is pas compleet met een dj uit Nederland. Wereldwijd groeien kinderen op met Miffy, Mi fei of hoe Nijntje elders ook mag heten. En hoeveel prestigieuze buitenlandse bouwprojecten worden niet geleid door Rem Koolhaas, Francine Houben of een andere *Dutch architect*? Cultuur is een belangrijk Nederlands exportproduct. Je zou verwachten dat de overheid fors investeert in internationaal cultuurbeleid. Dat valt tegen, zoals blijkt uit het in maart verschenen overheidsrapport *Cultuur als kans*. Het budget is nog geen 50 miljoen euro per jaar, aanzienlijk minder dan onze buurlanden investeren in cultuurexport. Bovendien is de afgelopen zes jaar fors bezuinigd op grensoverschrijdende cultuurpromotie. Curieus. Zeker als je die 50 miljoen afzet tegen de andere pijlers van het buitenlandbeleid. Bij het versterken van de buitenlandse politieke, maatschappelijke en economische betrekkingen speelt cultuur vaak een belangrijke rol. Hoe vaak is het Concertgebouworkest of Het Nationale Ballet al niet het smeermiddel geweest bij handelsmissies of staatsbezoeken?

André Rieu
Met de NRC Cultuur Top 100 probeert deze krant sinds vorig jaar de internationale reikwijdte van Nederlandse kunst en cultuur te inventariseren. Dat André Rieu de wereld laat walsen en dat Irma Boom, Marlene Dumas en Jaap van Zweden internationale sterren zijn, zal weinigen zijn ontgaan. Maar wie kan spontaan de namen noemen van de 24-jarige celliste die de Europese concertzalen veroverd of het Bredase dansgezelschap dat afgelopen jaar in veertien buitenland optrad? Met de jaarlijkse Cultuur Top 100 zetten we de meest succesvolle Nederlandse cultuurexporteurs op een rij. Die met een jury samengestelde ranglijst is een mix van autoriteit en invloed, van reputatie en verdiensten, van omzet en geloofwaardigheid. Na raadpleging van diverse cultuurfondsen is eerst een kandidatenlijst opgesteld met namen van 150 cultuurmakers uit veertien disciplines. Daarop stonden kunstenaars en gezelschappen die in het buitenland actief zijn, maar ook musea en evenementen die grote hoeveelheden cultuurtoeristen naar Nederland lokken. Op de grolijst stonden ook een paar namen die we vorig jaar bij de eerste Cultuur Top 100 over het hoofd hadden gezien, zoals filmfestival IDFA. Van alle kandidaten is uitgezocht wat in het afgelopen jaar hun belangrijkste prestaties waren: hoe vaak ze in het buitenland hebben opgetreden of geëxposeerd, hoeveel bezoekers ze trokken, hoe vaak zij in buitenlandse media figureerden, welke prijzen of onderscheidingen ze kre-

gen en hoeveel omzet ze maakten. Het duiden van de gegevens was vooral de taak van de jury. De tien juryleden - een mix van buitenlanders die in Nederland actief zijn en Nederlanders die van grote afstand naar Nederland kijken - gaven aan welke dertig cultuurmakers volgens hen in het buitenland het afgelopen jaar het meeste tot de verbeelding spraken en het sterkste bijdroegen aan het beeld van Nederland Cultuurland. Aan de keuzes van de juryleden zijn punten toegekend, waarna een Top 100 ontstond. Voor alle duidelijkheid: we hebben ons beperkt tot levende cultuurmakers. Toeristenmagneten als het Anne Frank Huis, Kinderdijk en de Keukenhof zijn buiten beschouwing gelaten. Net als commerciële bedrijven die (soms) cultuurproducten voortbrengen, zoals de televisieproducenten Endemol en Eyeworks.

Geen grenzen
Dat cultuur letterlijk geen grenzen kent, blijkt uit de Cultuur Top 100. Kijk eens naar de drie belangrijkste Nederlandse cultuurexporteurs van het afgelopen jaar. Hemelsbreed zijn ze bijna 10.000 kilometer van elkaar geboren: respectievelijk in het Vlaamse Heist-op-den-Berg, in Rotterdam en in Kaapstad. Voor alle drie geldt ook dat heel de wereld hun vaderland is. Even thuis in New York, Doha of Peking als in Amsterdam of Rotterdam. De winnaar van de tweede NRC Cultuur Top 100 is een Vlaming die in Nederland in cultureel opzicht groot is geworden en allang als Nederlander wordt beschouwd: Ivo van Hove, vaste regisseur van Toneelgroep Amsterdam. Ging de onderscheiding vorig jaar naar Rem Koolhaas, onder meer vanwege zijn directeurchap van de Architectuur Biënnale in Venetië, dit keer heeft het ongekende succesjaar van Van Hove en Toneelgroep Amsterdam de doorslag gegeven. 2015 was het jaar dat Van Hove een internationale ster werd. „Ik weet niet hoeveel regisseurs in een jaar tijd drie producties op Broadway hebben”, vraagt jurylid Ruth Mackenzie, de directeur van het Holland Festival, zich af, „maar ik weet zeker dat nog nooit een niet-Amerikaan daarin is geslaagd.” Ook de andere juryleden zijn lovend over Van Hove. Andreas Blühm, de directeur van het Groninger Museum: „Van Hove is de status van ‘geheimtip’ in het buitenland al lang met glans ontstegen.” En Leon Ramakers, de oud-directeur van Mojo Concerts: „De wereld ligt aan zijn voeten.” De jury heeft dit jaar andere accenten gelegd. In de Top 100 staan minder dj's. Beeldende kunst en klassieke muziek zijn prominenter vertegenwoordigd. Vrouwen doen het goed. Helaas kan dat niet gezegd worden van de minderheden. De Top 100 is bijna zo blank als het vooroorlogse Nederland. De lijst telt achttien nieuwe namen. In discjockeyterminen: regisseur Paul Verhoeven is dankzij *Elle* terug van weggeweest'. En Fiona Tan is de hoogste 'binnenkomer'. Aan de uitverkiezing is een prijs verbonden. Van Hove krijgt een dubbele advertentiepagina aangeboden, te besteden aan een maatschappelijk doel naar keuze.

Met dank aan documentalist Marianne Vermaak en DutchCulture voor de gegevens uit Buitengaats, de databank met gegevens over de Nederlandse culturele activiteiten in het buitenland.

Jury Cultuur Top 100 2016

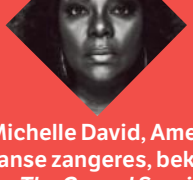
Aaron Betsky, decaan Frank Lloyd Wright School of Architecture

Andreas Blühm, directeur Groninger Museum

Saskia Bos, decaan School of Art van Cooper Union in New York

Michelle David, Amerikaanse zangeres, bekend van *The Gospel Sessions*

Birgit Donker, directeur Mondriaan Fonds

Robert van Leer, directeur The John F. Kennedy Center for the Performing Arts in Washington

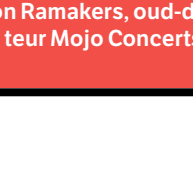
Ruth Mackenzie, directeur Holland Festival

Nicolas Mansfield, directeur Nederlandse Reisopera

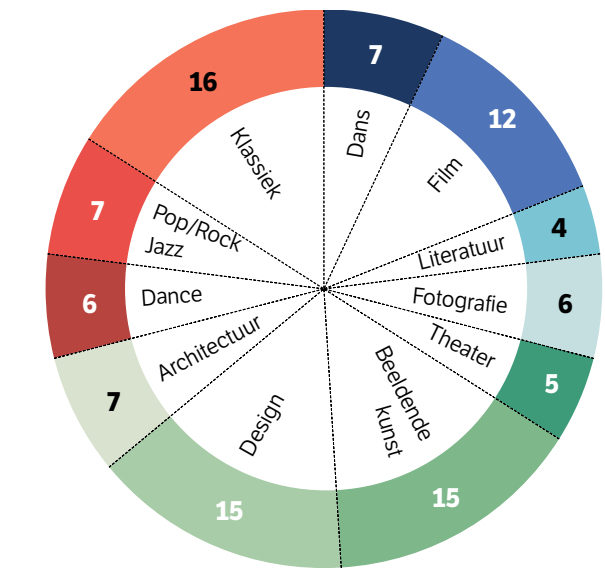

Rick van der Ploeg, hoogleraar in Amsterdam en Oxford

Leon Ramakers, oud-directeur Mojo Concerts

Klassieke muziek meest vertegenwoordigd

Vrouwen doen het beter

- Top-20 van 2015**

 - 1 Rem Koolhaas/OMA
 - 2 Rijksmuseum
 - 3 Anton Corbijn
 - 4 KCO
 - 5 Ivo van Hove
 - 6 Tiësto
 - 7 Hans van Manen
 - 8 André Rieu
 - 9 Van Gogh Museum
 - 10 Iris van Herpen
 - 11 Dick Bruna
 - 12 Marlene Dumas
 - 13 Carice van Houten
 - 14 Johan Simons
 - 15 Hella Jongerius
 - 16 Daan Roosegaarde
 - 17 Afrojack
 - 18 Irma Boom
 - 19 World Press Photo
 - 20 Hardwell
- Top-20 van 2016**

 - 1 Ivo van Hove
 - 2 Rem Koolhaas/OMA
 - 3 Marlene Dumas
 - 4 Rijksmuseum
 - 5 Irma Boom
 - 6 Anton Corbijn
 - 7 Jaap van Zweden
 - 8 Tiësto
 - 9 Hella Jongerius
 - 10 KCO
 - 11 Hans van Manen
 - 12 André Rieu
 - 13 Johan Simons
 - 14 Van Gogh Museum
 - 15 Iris van Herpen
 - 16 Lotte de Beer
 - 17 Martin Garrix
 - 18 MVRDV
 - 19 Rineke Dijkstra
 - 20 Francine Houben

Jonge dj's en oude componisten

- De jongste: Martin Garrix**

20 jaar	Martin Garrix
21	Oliver Heldens
24	Harriet Krijgh
28	Afrojack
28	Mea Dols de Jong
28	Jacco Gardner
28	Hardwell
29	Dotan
32	Iris van Herpen
34	Michiel Huisman
- De oudste: Dick Bruna**

88 jaar	Dick Bruna
87	Bernard Haitink
84	herman de vries
83	Hans van Manen
82	Cees Nooteboom
77	Louis Andriessen
77	Paul Verhoeven
74	Han Bennink
71	Piet Oudolf
71	Ton Koopman

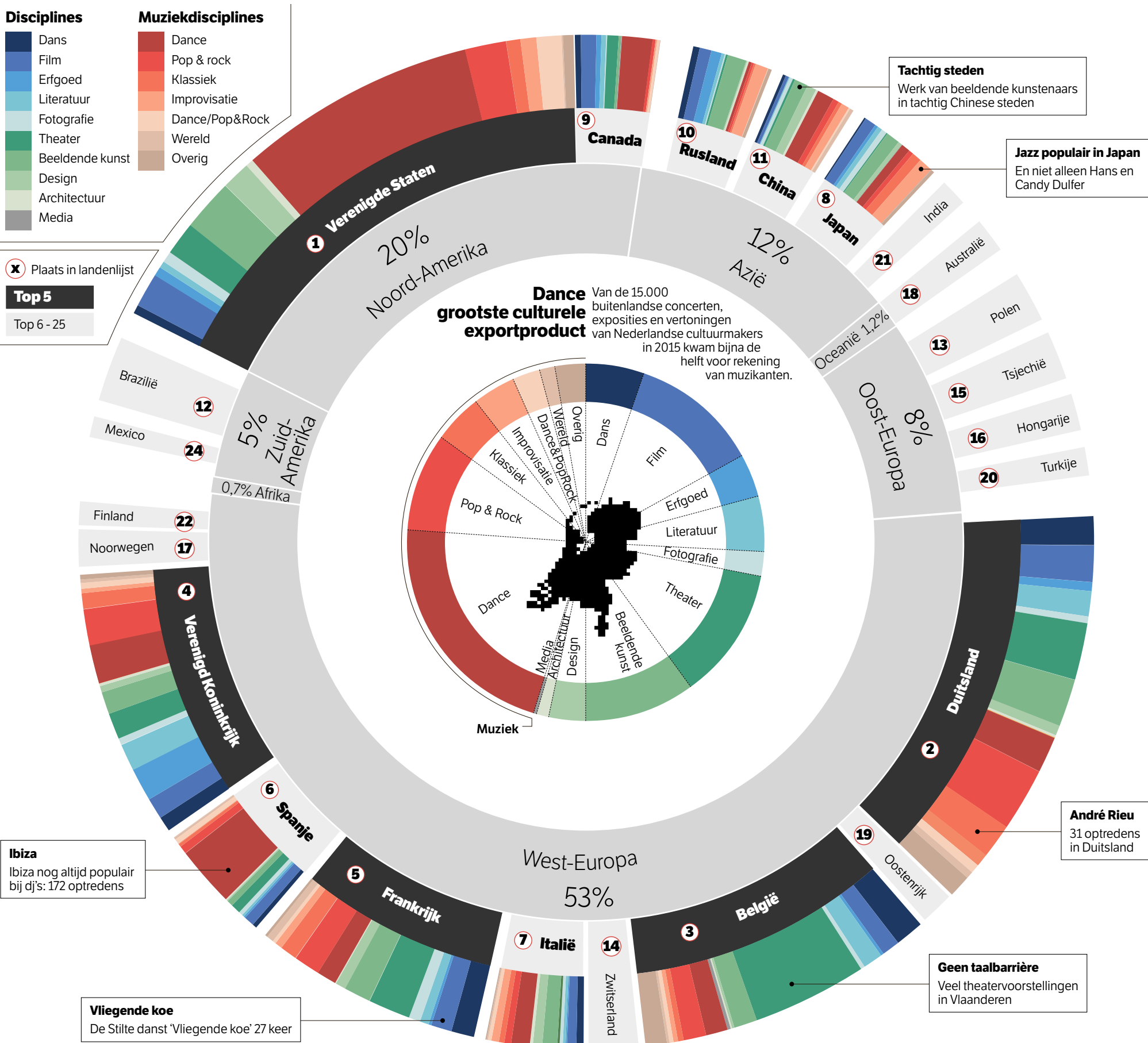
NRC 230621 / EvG / Bron: NRC

Vrouwen doen het goed in de cultuursector. In de Top 10 staan drie vrouwen: Irma Boom, Hella Jongerius en Marlene Dumas

VS belangrijkste exportland voor Nederlandse cultuur

DutchCulture verzamelt in de databank Buitengaats gegevens over Nederlandse culturele activiteiten in het buitenland. In 2015 werden meer dan 15.000 concerten, exposities, vertoningen, lezingen et cetera geregistreerd. De Verenigde Staten is exportland nummer 1, vooral dankzij 1.200 optredens van Nederlandse dj's. Ruim de helft van alle cultuurexport gaat naar West-Europa, met Duitsland als exportland nummer 2.

NRC 230621 / EvG / Bron: Buitengaats van DutchCulture, zie: dutchculture.nl

Interview Ivo van Hove

Voor Ivo van Hove, directeur van Toneelgroep Amsterdam, was 2015 een topjaar. Hij werd gevierd op West End en bracht drie voorstellingen naar Broadway. „Op cultureel vlak voel ik me een Nederlander.”

‘Ik voelde me veilig bij Bowie’

Door onze redacteur
Daan van Lent

Twee dagen na de uitreiking van de Tony Awards in New York zit Ivo van Hove in een Parijs' café tegenover het Centre Pompidou. Omdat de acteurs van de Comédie-Française pas om 1 uur 's middags beginnen met repeteren, heeft hij bij een kop koffie en een glas water de tijd voor een interview.

„Ik heb me nooit gerealiseerd hoe zeer die Tony's leven in New York. Als je er één hebt ontvangen, krijg je op Broadway eerst live een interview met CBS, daarna loop je langs een paar restaurants en cafés naar het perscentrum met 150 journalisten. Iedereen feliciteert je. Dat gaat de hele nacht door als je alle feestjes moet aflopen met dat beeldje in je hand, tot aan de kelners bij het ontbijt in het hotel de volgende ochtend. De liefde voor theater in New York is ongekend. Het is een gemeenschap. Dat mis ik hier soms.”

Lang tijd om te genieten had hij niet. „Ik heb gisteravond het vliegtuig genomen, heb twee uurtjes in mijn hotel geslapen en ben toen het repetitielokaal ingestapt”, vertelt hij. Van Hove is in Parijs al drie weken aan het repeteren voor *Les Damnés* met de Comédie-Française, het oudste en meest prestigieuze Franse gezelschap, voor de openingsvoorstelling van het Festival van Avignon. „Er staat veel op het spel. De Comédie-Française werkt op basis van een film-script – van Visconti. Dan kan ik alle Tony's gewonnen hebben, maar daar win ik op dit moment niets mee. ‘Tony is dead’, heb ik gisteren tegen de acteurs gezegd.”

Dit is nu het leven van Ivo van Hove. De internationale hoogtepunten rijgen zich zo snel aan, dat hij nauwelijks tijd heeft erbij stil te staan. Nadat hij in 2015

voor zijn regie van *A View from the Bridge* van Arthur Miller op het Londense West End gevierd werd met twee Olivier Awards, bracht hij de voorstelling naar New York. Daar ontving hij zijn Tony's voor, als eerste niet-Engelstalige Europese regisseur. Hij maakte ook *Lazarus* op verzoek van zijn idool David Bowie. Hij regisseerde sterren als Juliette Binoche in *Antigone*, dat bijna 100.000 bezoekers trok in acht landen, en Ben Whishaw en Saoirse Ronan in *The Crucible*, zijn tweede regie op Broadway. Toneelgroep Amsterdam, waar hij al vijftien jaar directeur is, trad op voor zalen wereldwijd met voorstellingen van onder andere *Kings of war*, *Maria Stuart* en *Song from Far Away*.

Bij het praten over zijn successen valt op dat hij steeds over 'wij' spreekt. Met 'wij' bedoelt hij zichzelf en zijn levenspartner en scenograaf Jan Versweyeld. „Ik ben Jan en Jan is ik. Ik betrek hem vanaf het begin bij alles. Hij heeft erop aangedrongen dat we *View from the Bridge* gingen maken, ik zag dat eerst helemaal niet zitten. Wij ontwikkelen samen een oeuvre. Samen voelen wij de missie dat heel unieke, urgente, persoonlijke toneel te maken.”

Versweyeld was ook genomineerd voor drie Tony's voor scenografie en lichtontwerp, maar kreeg ze niet. „Jan is sterk. Maar als je genomineerd bent, dan wil je ook winnen. Van acteurs, hoe sterk ze ook zijn, weet ik dat ze zich rot voelen als ze de Louis of Theo d'Or niet hebben ontvangen. Dan doet een klein gesprekje of bericht wonderen. Ja, met Jan heb ik er ook over gepraat. Ik heb hem de volgende dag een knuffel gegeven, en een dag later nog één en de volgende dag weer één.”

De Amsterdam Prijs vindt hij daarom de mooiste prijs die hij vorig jaar heeft ontvangen, die ontvingen ze als duo. „Dat was een teken dat Amsterdam begrijpt dat wij het allemaal samen doen. Dat moet niemand vergeten.”

Ook het ereburgerschap van zijn geboortedorp Kwaadmechelen heeft hem veel gedaan. „In dat heel kleine dorpje, waar ik vroeger nobody was, kwamen de Vlaamse cultuurminister, de verantwoordelijke van de provincie en de burgemeester spreken. Ik heb nog gevraagd of ik naast de koning mocht hangen, maar dat vonden ze toch te ver gaan.”

Had u dit internationale succes ook kunnen bereiken als u in Vlaanderen was gebleven?

„Dat weet ik niet. Ik weet wel dat Nederland mij toen ik nog heel jong was de kans heeft gegeven een groot gezelschap te leiden. En ik heb ook nog de kans gekregen om 7 jaar het Holland Festival te leiden. Daar ben ik heel dankbaar voor. Op cultureel vlak voel ik me een Nederlander.”

Met Toneelgroep Amsterdam heeft u doelbewust een internationaal beleid uitgestippeld. Heeft u ooit gedacht dat u zo ver zou komen?

„Het is onvoorstelbaar dat we overal ter wereld in het Nederlands stukken kunnen spelen die veel langer dan anderhalf uur duren. Het is gegroeid sinds *Romeinse Tragedies* in 2008. Zes uur Shakespeare zonder pauze, waarbij je mocht in- en uitlopen wanneer je wilde, je een broodje op het podium kon eten terwijl de acteur naast je zijn teksten uitsprak. Dat is legendarisch geworden, maar werd in Nederland niet direct goed ontvangen. Er zijn in recensies rare dingen over geschreven, zoals dat 'het ovationele applaus na afloop waarschijnlijk een zucht van opluchting was dat het voorbij was'. Die emotionele ontplofing in de zaal heb ik ook onthouden, maar heel anders. De acteurs stonden te wenen van emotie. We hadden een gemeenschapsgevoel ontwikkeld. Dat was uniek. Eerst in Nederland en daarna in het buitenland. Het was een bom die viel.

„Daarna is ons vertrouwen enorm gegroeid en hebben we diepe relaties kunnen opbouwen met de theaters waar we speelden in Parijs, Londen, New York, in steden over de hele wereld.”

Waar komt dat succes op Broadway vandaan?

„Niemand had twee jaar geleden gedacht dat zo veel mensen zouden komen kijken naar een productie zonder sterren. Al in Londen noemde ze *A View from the Bridge* een 'gamechanger'. Het blijkt dus te kunnen, hoe Jan en ik werken. De productie is de ster. Zo hebben we bij Toneelgroep Amsterdam ook altijd gewerkt. Het gaat niet om Halina, het gaat om de productie. Acteurs schitteren, maar binnen de vertelling.

„Met *The Crucible* voelde ik dat we echt bewezen hebben dat het theater het entertainment lang voorbij is. *The Crucible* is een discussiestuk met achttien personages. Het speelt in een kleine puriteinse gemeenschap in de zeventiende eeuw. Maar de manier waarop in dat dorpje zon-

debokken worden gecreëerd, gaat ook over het Amerika van nu. Kijk naar de Republikeinse verkiezingsstrijd. Mensen betalen 170 dollar voor een kaartje. Die zaal voor duizend mensen zit elke avond vol. Ik ga tijdens een voorstelling altijd op alle balkons kijken; op het derde balkon hingen jonge mensen ademloos over de leuning om te kijken naar die kleine poppetjes beneden. We hebben een diepe snaar geraakt bij het Amerikaanse publiek.”

Is het eng om met al die sterren en top-producers te werken?

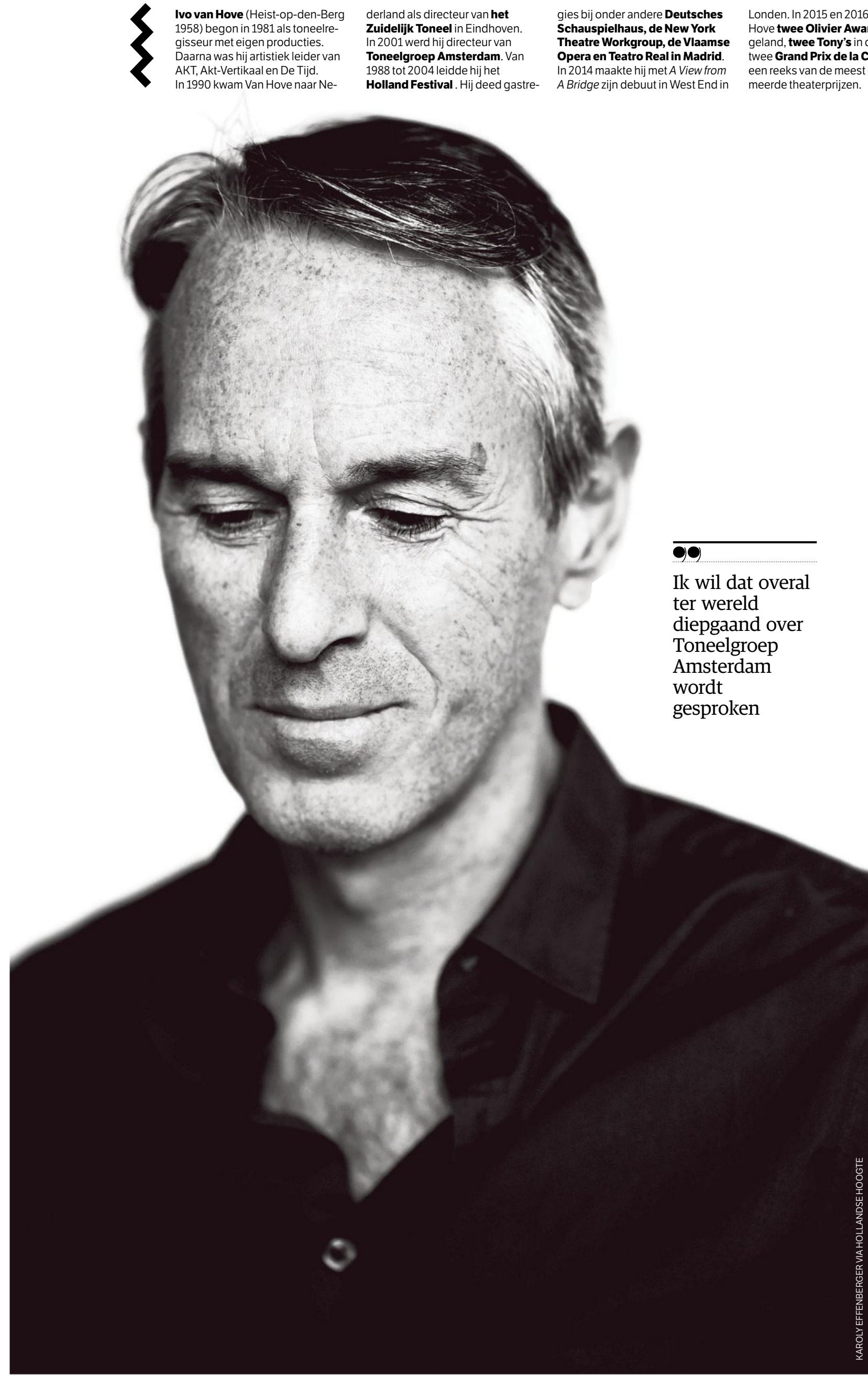
„Nee, dat raakt me minimaal. Ik ben alleen met mijn kunst bezig. Saoirse Ronan was genomineerd voor een Oscar, maar had vóór *The Crucible* nog nooit toneel gespeeld. Daar heb ik me wel zorgen over gemaakt en dat heb ik ook tegen de producent Scott Rudin gezegd. Maar ze bleek een rasactrice te zijn. Ik heb het voorrecht dat ik met de allergrootste acteurs ter wereld mag werken. Die willen uitgedaagd worden.

„Over Rudin had ik veel verhalen gehoord. Google hem maar ['The greatest asshole in Hollywood' is zijn bijnaam, red.], alle vreselijke verhalen zijn waar. Maar ik heb in twee jaar nooit ruzie met hem gehad. Hij wilde heel graag een bepaalde ster in *The Crucible*, die heel bekend is van films en televisie. Ik zag hem niet zitten. Ik heb in een lange mail uitgelegd op welk moment in het derde bedrijf het met deze acteur fout zou gaan. Dat accepteerde Rudin. Als ik direct het machtspeel zou zijn aangegaan, dan had ik dat verloren.”

En met Bowie, uw idool?

„Ik had geen tekst van hem gekregen, hij wilde het zelf voorlezen. Dat is het meest angstige moment van de afgelopen jaren geweest. Ik wist dat hij aan het eind zou vragen wat ik ervan vond. Dat deed hij inderdaad. Ik zei direct dat het aanvoelde als *De Schreeuw* van Edvard Munch. Dat die existentiële kreet helemaal in het hoofd van één personage zit. 'Exactly', zei Bowie.

„Ik voelde me veilig bij hem en ik denk dat hij zich veilig voelde bij mij. Hij wilde op een gegeven moment een heel ander einde. Hij stelde een song voor van het enige album van hem dat ik nooit heb gekocht. Dat zei ik eerlijk. Hij zei direct de cd te zullen sturen. Daarna stuurde hij nog een tekst erover. Ik snapte precies

●●

Ik wil dat overal ter wereld diepgaand over Toneelgroep Amsterdam wordt gesproken

wat hij bedoelde, *it made sense*. Maar ik liet het even liggen. Na drie weken kreeg ik een mailtje: 'And, what do you think?' Letterlijk zo kort. Ik deinsde even terug, maar heb een korte mail teruggestuurd waarom ik vond dat het einde met *Heroës* beter was. Hij ging direct akkoord.”

Krijgt u nu niet veel te veel aanbiedingen om nog bij Toneelgroep Amsterdam te kunnen blijven?

„Iedereen is wakker geschoten, ook de mensen die een beetje hebben zitten slapen. Maar zorgen zijn niet nodig, nou en of dat ik nog voldoende voor Toneelgroep Amsterdam kan doen. Kijk naar de resultaten: artistiek, financieel, de publiekscijfers. Het gaat op alle fronten goed.

„Of ik genoeg in Amsterdam ben of niet, dat is aan het gezelschap. Ook bij Toneelgroep Amsterdam krijg ik vragen of ik toch niet wegga. Zonder knippen met de ogen kan ik daar elke keer 'nee' op antwoorden. Voor mij is Toneelgroep Amsterdam een laboratorium op grote schaal.

„Ik wil heel graag producties blijven maken met het ensemble van acteurs én het ensemble van technici. Allebei zijn top in de wereld. Zonder pochen durf ik te zeggen dat we met *Romeinse Tragedies*, *The Fountainhead* en *Kings of war* voorstellingen hebben gemaakt die uniek zijn in de wereld. Met mensen die de moed hebben gehad dat met mij te doen. We zijn nog niet uit ontwikkeld.”

Is 'Obsession' een nieuwe stap voor Toneelgroep Amsterdam, nu u de Nederlandse acteurs met een ster als Jude Law laat werken?

„Bij *Antigone* had ik het ook al gewild, maar het kwam niet uit in de planning. Dat vond ik heel spijtig. Ik probeer mijn internationale contacten ten goede te laten komen aan Toneelgroep Amsterdam. Zonder mij komt Jude Law nooit in Amsterdam spelen. Dat samengaan met Engelstalige casts, dat is een gebied dat we verder zullen uitdiepen.

„Ik wil dat er overal ter wereld diepgaand over Toneelgroep Amsterdam wordt gesproken. Nu we goed aanwezig zijn in Europa en Amerika willen we Azië en Zuid-Amerika verder exploreren. Dat hebben we ons acht jaar geleden al voorgenomen. Nu lukt het aardig, dat komt omdat we zorgvuldig relaties opbouwen. Dat lukt alleen als je niet alleen met je eigen roem bezig bent.”

NRC TOP 100

Cultuurmakers

Dit zijn de honderd belangrijkste Nederlandse kunstenaars en culturele instellingen. Wat waren in 2015 hun grootste successen in het buitenland? En waardoor vallen zij op?

▲ Grote stijgers
▼ Grote dalers

ILLUSTRATIES ANNE VAN WIEREN

DESIGN

Irma Boom

Een door Irma Boom (55) ontworpen boek ontstijgt het niveau van informatiedrager. Dat stelde de jury van de Johannes Vermeer Prijs, de staatsprijs die Boom twee jaar geleden als eerste grafisch ontwerper kreeg. Ook internationaal wordt zij erkend als een belangrijk vernieuwer die met haar experimenten van grafische ontwerpen kleinere of grotere kunstobjecten weet te maken. Lang is haar lijst met boeken en tentoonstellingen van het afgelopen jaar, gerealiseerd in tien verschillende landen. In november werd haar grootste ontwerp ooit onthuld: een ruim honderd meter lang tegeltableau voor de fiets- en voetgangerstunnel onder het Amsterdam Centraal Station. Boom baseerde haar Delfts blauwe tegelkunstwerk op een tableau uit 1700 van de Rotterdamse plateelschilder Cornelis Bouwmeester. Daarop was het oorlogsschip De Rotterdam te zien dat woeste golven trotseert. Maar een O10-schip in een O20-tunneltje? Twee historici ontdekten dat Boom het Rotterdamse stadswapen op De Rotterdam had vervangen door drie Amsterdamse kruizen. „Kunstzinnige vrijheid”, reageerde Boom desgevraagd.

Aaron Betsky, decaan van de Frank Lloyd Wright School of Architecture in Scottsdale: „Irma Booms bijdrage aan de grafische vormgeving gaat ver voorbij de boekvormgeving.”

5

1 THEATER Ivo van Hove (5)

Kon Ivo van Hove (57) internationaal nóg gewilder worden? Ja, dat kon. We noemden 2014 in de vorige ranglijst zijn 'springplankjaar', want in 2015 volgden de echt grote hoogten. In één jaar werkte hij met Juliette Binoche én David Bowie. De verzamelde wereldpers verdrong zich (vergeefs!) voor een plek in het ridicul bescheiden New York Theatre Workshop (100 stoelen) voor *Lazarus*, waarin Ivo van Hove en artistiek compagnon Jan Versweyveld in een strak gecomponeerd Gesamtkunstwerk Bowies universum tot leven brachten. Kort voor *Lazarus* was er al een daverend Broadway-debuut, met wonderproductie *A View From the Bridge*, die even later ook weer, nu met een Franse cast, naar Parijs werd geëxporteerd. De lijst nominaties en prijzen groeide in 2015 van imposant tot duizelingwekkend. En dit jaar houdt de piek nog even aan: een tweede Broadway-regie, twee Tony Awards, de opening van het Festival d'Avignon en een aangekondigde samenwerking met Jude Law in 2017, dat is tot nu toe de score.

2 ARCHITECTUUR Rem Koolhaas/OMA (1)

Door zijn boek *Delirious New York* (1978) werd Rem Koolhaas (71) al een bekende architect nog voordat het mede door hem opgerichte Office for Metropolitan Architecture (OMA) aan bouwen toekwam. Het succes van zijn boek bracht OMA in een lastig parket, vertelde Koolhaas vorig jaar aan deze krant. Door de opdrachten die *Delirious New York* opleverde, werd OMA in het diepe gegooid: „Het was verdrinken of zwemmen. Ik denk dat je nu wel kunt zeggen dat we hebben gezwommen.” En inderdaad: OMA is uitgegroeid tot een internationale onderneming met vestigingen in Rotterdam, New York, Beijing, Hongkong, Doha en Dubai. Opvallendste gebouw van OMA in Nederland was in 2015 het Timmerhuis in Rotterdam, een glazen 'pixelberg' tegenover het Stadhuis. In Milaan ging de Fondazione Prada open, een oud fabriekscomplex dat OMA verbouwde tot het kunst- en cultuurcentrum van het modebedrijf Prada.

3 BEELDENDE KUNST Marlene Dumas (12)

Haar grote overzichtstentoonstelling *The Image as Burden*, die in 2014 in het Stedelijk Museum te zien was, reisde in 2015 door naar Tate Modern in Londen en de Fondation Beyeler in Basel. In totaal brachten bijna een half miljoen mensen een bezoek aan die expositie. Op de Biënnale van Venetië was Dumas (62) geselecteerd voor de hoofdtentoonstelling in de Giardini, waar ze een zaal vulde met kleine portretten van schedels. Haar bijdrage aan deze nogal sombere expositie van Okwui Enwezor werd in de internationale pers vaak als hoogtepunt genoemd.

4 MUSEUM Rijksmuseum (2)

De blockbuster *Late Rembrandt*, een samenwerking met de National Gallery in Londen, was zo succesvol dat het Rijksmuseum de deuren ook in de avonden moest openzetten. In totaal kwamen 520.698 bezoekers

naar de Rembrandt-tentoonstelling kijken. Het museum bleek ook in 2015 een magneet voor buitenlandse bezoekers: opnieuw verwelkomde het Rijks 1 miljoen internationale gasten. In mei ontving het Rijks de European Museum of the Year Award. „Dit is een geweldig museum, in de bloei van zijn leven, dat een rijke ervaring biedt aan het publiek”, aldus het juryrapport.

5 DESIGN Irma Boom (18)

Zie groot kader

6 FILM & FOTOGRAFIE Anton Corbijn (3)

Op DJ Tiësto na is er geen Nederlandse cultuurmaker over wie in het buitenland meer geschreven wordt dan fotograaf, filmregisseur en grafisch ontwerper Anton Corbijn (61). 2015 was voor Corbijn opnieuw een zeer productief jaar. Naast tal van nieuwe foto's, albumhoezen, een spannende commercial voor Dior etcetera, verschenen twee grote fotoboeken en kwam de speelfilm *Life* uit, over fotograaf Dennis Stock en filmster James Dean. Oja, ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag stelde Corbijn in het Haags Gemeentemuseum en het Fotomuseum een overzichtstentoonstelling samen die 217.500 bezoekers trok. De jarige trakteerde bij de opening op een miniconcert van de Australische singer-songwriter Nick Cave.

7 KLASSIEK Jaap van Zweden (32)

Leonard 'Lenny' Bernstein liet hem ooit even het Concertgebouworkest dirigeren om de akoestiek te testen. Nu treedt Jaap van Zweden (55) in Bernsteins voetsporen: per 2018 staat hij aan het hoofd van de New York Philharmonic. Ondertussen leidde de onvermoeibare orkestcompteur in 2015 onder andere zijn huidige orkesten in Dallas en Hongkong; alleen al het tijdverschil van veertien uur rechtvaardigt een plaats in de top 100.

8 DANCE Tiësto (6)

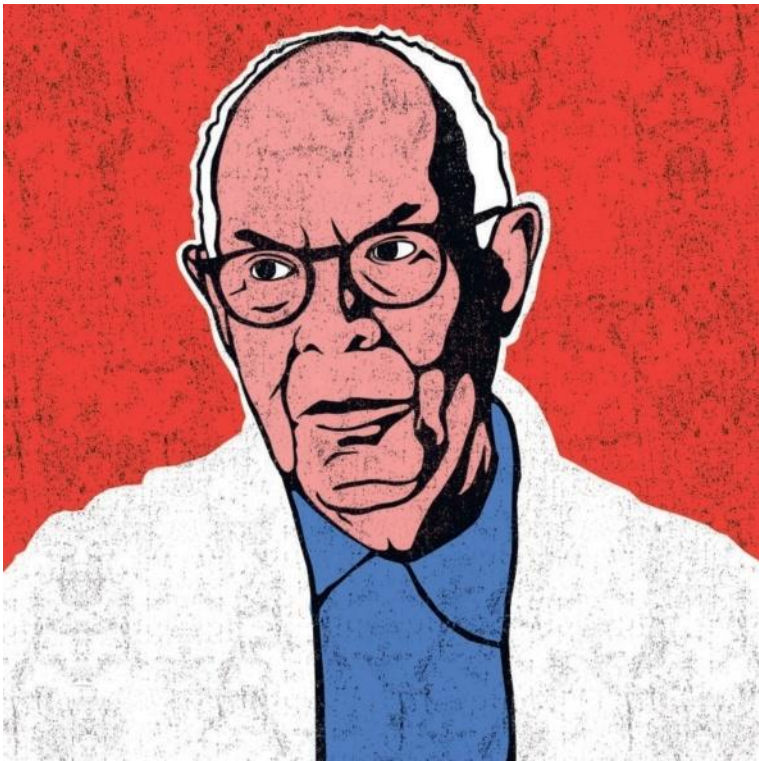
Thijs 'Tiësto' Verwest (46) mag intussen een van de oudsten in het dancecircuit zijn, zijn populariteit is onverminderd groot. Sinds 2002 staat Tiësto in de top 5 van de DJ Mag Top 100. Of het 't megaspektakel Ultra Miami betreft of zijn vaste avond in de Hakkasan Nightclub in Las Vegas, deze blikvangende, merken als Guess en frisdrank 7Up aantrekende dancevertegenwoordiger blijft zeer actief. Tiësto is ook een mentor die jong talent als Martin Garrix in het zadel helpt. Zijn verhuizing naar New York (2014) inspireerde hem dit jaar tot *Clublife, Vol. 4 - New York City*.

9 DESIGN Hella Jongerius (15)

Volgens het Britse magazine *Wallpaper** is Hella Jongerius (53) na Apple-ontwerper Jonathan Ive en Marc Newson de meest invloedrijke ontwerper in de wereld. Dat werd ze niet door zoveel mogelijk opdrachten aan te nemen, maar juist door heel selectief te zijn. En kritisch: tijdens de Salone, de Milaanese designbeurs, publiceerde Jongerius

Anton Corbijn geeft de sterren hun onschuld terug - dat maakt zijn beelden zo ontroerend
Neue Zürcher Zeitung, 24 dec. 2015

DANS

Hans van Manen

Hij is 83 jaar en nog alomtegenwoordig. Het Mariinsky Ballet werd vorig jaar zelfs met een Van Manenprogramma nog genomineerd voor een belangrijke Russische dansprijs. Solisten als Igone de Jongh en Marijn Rademaker en ex-solisten van Het Nationale Ballet vlogen in 2015 de wereld rond om zijn *Pas de deux* uit te voeren. En naast het NDT dat met zijn *Kleines Requiem* door het buitenland toerde, namen ook gezelschappen als het Boston Ballet, Staatsballett Wien en het Zurich Ballett verschillende van de choreografieën van 'de Mondriaan van de dans' op het repertoire. Trots is de zoon van een Duitse dienstbode zeker op de aanhoudende internationale erkenning van zijn werk, maar hij laat zich niet zomaar laweren. De Turkse Staatsopera en -Ballet wilden hem eren als 'choreograaf van de eeuw', maar Van Manen bedankte voor de eer. Hij wil de prijs niet accepteren „zolang in Turkije kranten monddood worden gemaakt en journalisten die hun beroep uitoefenen in de gevangenis terechtkomen”. Het was geen primeur voor Van Manen, in het verleden weigerde de Commandeur in de Orde van de Nederlandse Leeuw ook al de Grote Oostenrijkse Staatsprijs en een Griekse prijs om politieke redenen.

Michelle David, Amerikaanse zangeres: „Leeftijd is echt alleen maar een getal. Hoe Van Manen moderne dans en klassiek ballet laat samensmelten is een bewijs dat twee verschillende werelden harmonieus hetzelfde en toch verschillend kunnen zijn. Een concept waar we allemaal naar zouden kunnen leven.”

vorig jaar samen met essayiste Louise Schouwenburg een manifest waarin ze zich richtte tegen de vele onzinproducten en commerciële hypes op de beurs. In oktober presenteerde KLM haar cabine-interieur van de Dreamliner-toestellen, wat budget betreft de grootste opdracht uit haar loopbaan.

10 KLASSIEK Koninklijk Concertgebouworkest (20)

Alle continenten behalve Antarctica aandoen in jubileumjaar 2013, daar is het Konink-

lijk Concertgebouworkest nog steeds van aan het bijkomen. Toenmalig chef Jansons zag er een reden in om het stokje door te geven. 2015 was een 'gewoon' intensief reisjaar met tournees naar Azië en de prestigieuze Europese podia. Ademhalen voor 'RCO meets Europe'? Alle 28 lidstaten van de EU zullen straks worden bezocht, al is de uitsmering over drie seizoenen comfortabel.

11 DANS Hans van Manen (7)

Zie groot kader

11

NRC TOP 100

12 **KLASSIEK** **André Rieu (8)**

Als je meer concertkaartjes verkoopt dan Beyoncé, dan ben je toch wel een echte ster. Walskoning en handelaar in klassiek-light-spektakel André Rieu (66) tourde in 2015 van Duitsland tot Zuid-Amerika en China. Met 103 concerten zette hij 43 miljoen dollar om. Kitsch? Kun je vinden. Maar met zijn koninklijk uitgedoste Johann Strauss Orkest bezorgde Rieu wederom miljoenen bezoekers de avond van hun leven.

13 **THEATER** **Johan Simons (14)**

Johan Simons (69) blijft vriend en vijand verbazen. Intendant van drie of vier clubs? Geen probleem! Hij had al NTGent en Ruhrtriennale, en nam Theater Rotterdam als parttime 'artistiek leider' erbij, vooruit. Daar voegt hij in 2018 zonder blozen nog Schauspielhaus Bochum aan toe. Reiken de bomen toch niet tot de hemel? Theater Rotterdam krijgt minder geld dan gehoopt. Maar Simons stijgt van 14 naar 13. Zijn eerste Ruhrtriennale was alvast een succes. Nog twee te gaan.

14 **MUSEUM** **Van Gogh Museum (9)**

Het Van Gogh Museum blijft populair onder toeristen. Het museum trok in 2015 ruim 1,9 miljoen bezoekers, 300.000 meer dan het jaar ervoor. Ruim 80 procent daarvan kwam uit het buitenland. De blockbuster *Munch: Van Gogh*, waar het werk van Vincent van Gogh zij aan zij hing met dat van zijn Noorse tegenhanger Edvard Munch, kreeg lovende 5-sterrenrecensies. „Een feest voor het oog”, schreef de *Volkskrant*. *NRC Handelsblad* sprak van een „meesterlijke tentoonstelling”.

15 **MODE** **Iris van Herpen (10)**

Iris van Herpen (32) staat al jaren bekend als een van de grote modevernieuwers: met haar experimentele, technologische materiaalgebruik loopt Van Herpen – in 2010 de eerste ontwerper die een 3D-geprint kledingstuk op de catwalk liet zien – ver op de troepen vooruit. In 2015 toonde ze twee nieuwe collecties tijdens de prêt-à-porter-week in Parijs. Met name in de tweede, met de collectie voor voorjaar 2016, liet ze voor het eerst zeer draagbare kleding zien, die toch onmiskenbaar Van Herpen bleef. Het Metropolitan Museum of Art in New York kocht een aantal stukken van haar aan, waaronder de beroemde 3D-geprinte top uit 2010.

16 **KLASSIEK** **Lotte de Beer (77)** ▲ Zie groot kader pagina 8

17 **DANCE** **Martin Garrix (43)**

Zijn filmpjes op YouTube krijgen miljoenen views. Meisjes vallen onder zijn neus flauw. En als de 20-jarige Martin Garrix iets te enthousiast online een selfie plaatst waarop ook zijn hotel staat, wachten tweehonderd

fans onder zijn raam. Garrix is dé dj-ster van dit moment, die derde staat in de populariteitspoll van de DJ Mag Top 100. En dat is aan zijn miljoenen volgers op de sociale media accounts te zien. Maar wat wil je als je regelmatig kiekjes met je nieuwe beste vriend Justin Bieber plaatst? Maar ook, hoe 130.000 mensen stonden voor zijn podium op het Sziget-festival in Boedapest. Dat is groots. De protégé van dj Tiësto bracht zijn dance op meer dan negentig buitenlandse shows, voornamelijk in Europa.

18 **ARCHITECTUUR** **MVRDV (27)**

Het Rotterdamse architectenbureau MVRDV, waarvan de letters staan voor Winy Maas (58), Jacob van Rijs (51) en Nathalie de Vries (51), maakte in 1997 een vliegende start met de Villa VPRO in Hilversum. Met zijn omklappende én hellende vloeren van beton werd het gebouw in architectenkringen wereldberoemd. Ook in 2015 werd weer een aantal 'iconische' gebouwen opgeleverd. Zoals Couch, het clubgebouw van een Amsterdamse tennisvereniging met een

golvend dak als tribune. In Shanghai werd een gebouw voltooid, waarvan de vorm is geïnspireerd op een bloem.

19 **FOTOGRAFIE** **Rineke Dijkstra (22)**

Voor fotograaf en videokunstenaar Rineke Dijkstra (57) blijven de tentoonstellingen zich aaneenrijgen. In 2015 had ze solo-exposities in Bilbao, Brussel, New York en Parijs en vele groepshows. Alleen haar tentoonstelling *The Crazyhouse* in het Guggenheim in Bilbao trok al 186.847 bezoekers. Een jaar geleden was Dijkstra even in het nieuws omdat van haar staatsieportret van koning Willem-Alexander pas 21 exemplaren waren verkocht. Inmiddels zijn dat er 55.

20 **ARCHITECTUUR** **Francine Houben/Mecanoo (86)**

Francine Houben (61) bestiert als enige van de vijf oprichters nog altijd het uit 1984 stammende Mecanoo. Bekend werd het bureau door stadsvernieuwing in verschillende steden. In 2015 werd het oeuvre van Francine Houben bekroond met de Prins Bernhard Cultuurfondsprijs. Ook werd ze aangesteld als de architect van de verbouwing van de monumentale Public Library in New York. Het Hilton Hotel met opvallende pixelgevels op Schiphol was een van Mecanoo's gebouwen die vorig jaar werden opgeleverd.

21 **FOTOGRAFIE** **Erwin Olaf (40)**

Liefst negen solotentoonstellingen had Erwin Olaf (57) vorig jaar, van het Argentijnse Rosario tot in Tokio. Uit woede over de terroristische aanslag op de redactie van *Charlie Hebdo* maakte hij twee gemuilkorfd zelfportretten. Ook opvallend: Olaf toont zich steeds veelzijdiger. Ontwierp hij twee jaar geleden de euromunten met het hoofd van koning Willem-Alexander, recentelijk verzorgde hij voor het Rijksmuseum de (bejubelde) vormgeving van de modetentoonstelling *Catwalk*. In zijn Berlijnse galerie presenteerde hij onlangs ook grote houten beelden.

22 **KLASSIEK** **Bernard Haitink (23)**

Bernard Haitink (87) is een whisky die maar blijft rijpen. Dat weet de hele muziekwereld: de Berliner Philharmoniker werd in 2015 getraakteerd op een verbluffende Bruckner, met het London Symphony Orchestra vertrok Haitink naar Japan. Wenen en Luzern werden wederom afgevinkt. De wereldburger is af en toe nog in Nederland, bij voorkeur met het Chamber Orchestra of Europe. Het KCO verwacht zijn terugkeer in 2017.

23 **BEELDENDE KUNST** **Atelier Van Lieshout (33)**

Atelier Van Lieshout, het kunstbedrijf van Joep van Lieshout (52), opereert steeds internationaler en toonde zijn producten in 2015 op maar liefst 23 solo- en groepstentoonstellingen, onder meer op Art Basel, de Frieze in New York en de Salone di Mobile in Milaan. Voor de Alte Nationalgalerie in Berlijn plaatste hij een ruitersstandbeeld, op de

”
Zoals het complex in Milaan bewijst, vormen Koolhaas en Prada een hemels ontwerpkoppel

Architectural Digest, september 2015

”
Marlene Dumas is het bewijs dat de schilderkunst nog lang niet dood is

The Economist, 7 febr. 2015

29

24 **DANCE** **Hardwell (20)**

House- en electro-dj Hardwell kan in zijn muziek de energie met melodieuze synthesizers en slim geplaatste 'stops' opvoeren naar euforische uitspattingen. In de dit jaar verschenen documentaire *Living the Dream* zien we de 28-jarige Robbert van de Corput uit Breda binnen drie jaar op alle megafeesten draaien waar hij van droomde: Ultra Miami, EDC in Las Vegas, TomorrowWorld in Georgia. 2015 was weer een jaar vol hoogtepunten met zijn album *United We Are*, een wereldtournee die aftrapte in de Ziggo Dome, vijf awards bij de International Dance Music Awards (IDMAs) en een hittrack met Armin van Buuren: 'Off the Hook'.

25 **ARCHITECTUUR** **Piet Oudolf (24)**

Lange tijd was de landschapsarchitect Piet Oudolf (71) bekender in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en andere buitenland dan in Nederland. Weliswaar had hij in zijn woonplaats Hummelo sinds 1982 een kwekerij van toen ongebruikelijke tuinplanten, maar zijn eerste grote opdrachten kreeg hij in het buitenland. The High Line in New York, een tot park verbouwd stadsspoor op Manhattan dat steeds verder wordt uitgebreid, is een van Oudolfs bekendste ontwerpen. In 2015 publiceerde Oudolf met Noel Kingsbury het boek *Hummelo: A Journey Through a Plantsman's Life*.

26 **FILM/TELEVISIE** **Carice van Houten (13)** ▼

Als vuurheks Melisandre werd Carice van Houten (39) in 2015 een mondiaal cultfiguur. Het vijfde seizoen van HBO's hitserie *Game of Thrones* won een recordaantal van twaalf Emmy's, niet in het minst door Melisandre's gedrag: de 'cliffhanger' naar seizoen 6 draaide eveneens om haar. Van Houten pendelt tussen Nederlandse filmtop en Hollywoods subtop: nu als Leni Riefenstahl in de Jesse Owens-biopie *Race*, in horrorfilm *Incarnate* en in Martin Koolhovens western *Brimstone*. Laatstekanszwangerschap van Brimstone-tegenspeler Guy Pearce ging viral.

27 **DESIGN** **Daan Roosegaarde (16)** ▼

Kunstenaar en uitvinder Daan Roosegaarde (36), het wonderkind van het Nederlandse design, heeft een jaar met groeistuipen achter de rug. Opeens ging het niet over zijn lichtgevende wegen of zijn smogzuigende installaties, maar over zijn optreden bij het tv-programma *College Tour*. Toen presentator Twan Huys hem confronteerde met beschuldigingen over het pronken met anderen veren reageerde Roosegaarde met „Jezus, wat zijn we aan het zeiken”, om daarna weg te lopen.

28 **DANCE** **Afrojack (17)** ▼

Werkte Afrojack (Nick van de Wall, 28) eerder samen met onder anderen rappers

BEELDENDE KUNST

Fiona Tan

Hoogste nieuwkomer in de lijst is de in Indonesië geboren kunstenaar Fiona Tan (49), maker van films waarin de koloniale geschiedenis vaak een belangrijke rol speelt. In 2015 opende haar tentoonstelling *Geography of Time* in het National Museum of Contemporary Art in Oslo die tot 2017 zal reizen langs Luxemburg, Frankfurt en Tel Aviv. Ook had ze soloshows in de Londense Frith Gallery en het Baltic Center for Contemporary Art, waar ze haar video-werk *Depot* toonde, over een walvis op sterk water die in de jaren vijftig door heel Engeland reisde in een enorme truck. De internationale pers, waaronder *The Guardian*, *The Independent* en *Artforum*, schreef er gretig over. Tussen de bedrijven door draaide Tan in 2015 ook nog haar eerste speelfilm *History's Future* die begin dit jaar op het Filmfestival in Rotterdam in première ging.

Saskia Bos, decaan van de School of Art van Cooper Union in New York: „Ik zag haar *History of the Future* net in het Museum of the Moving Image in New York. Een bijzondere film.”

Snoop Dogg en Wiz Khalifa, nu is de samenwerking met Britse popster Rod Stewart een feit. Afrojack bewerkte niet alleen diens 'Do you Think I'm Sexy', in een later te verschijnen commercial staan de partygangers gebroederlijk sausjes te verkopen. 'Ziek!', noemde de dj ondertussen de onthulling van zijn eigen wassen beeld bij Madame Tussauds in Amsterdam. Zijn grootste hitfeit dit jaar was dat hij meewerkte aan 'Hey Mama' van David Guetta met Nicki Minaj.

29 **BEELDENDE KUNST** **Fiona Tan (-)** ▲ Zie groot kader

30 **KLASSIEK** **Louis Andriessen (28)**

Telg uit über-muziekfamilie wordt door *The Guardian* tot 'Europe's greatest living composers' gerekend. Terwijl ze vooral in de Verenigde Staten weglopen met de Nederlandse componist Louis Andriessen (77). *Mysteriën*, zijn jubileumstuk voor het Concertgebouworkest (twee uitvoeringen), ging vier ke er bij de Los Angeles Philharmonic. Ook in Los Angeles: de wereldpremière van opera *Theatre of the World*, in 2016 een Holland Festival-blikvanger. De prachtproductie van meesterwerk *De Materie*, eerder te zien in de Ruhrtriennale, bracht New Yorkse triomf.

NRC TOP 100

31 FILM
IDFA (-) ▲
Zie groot kader

32 POP/JAZZ
Metropole Orkest (47)

Hop, daar zette het Metropole Orkest even een flink uitroepteken: een Grammy (Best contemporary instrumental) voor het met de Amerikaanse populaire jazzfunkband Snarky Puppy opgenomen album *Sylva*. Het met opheffing bedreigde pop- en jazzorkest bewees maar weer hoe breed gerenommeerd het is. Bij ons minder bekend maar succesvol in Canada was de samenwerking met de Canadese jazz-zangeres Emilie Claire Barlow. Andere grote namen met wie het orkest met name in Duitsland optrad waren Gregory Porter, Ibrahim Maalouf, Joshua Redman en Lalah Hathaway, onder meer op het Musikfest in Bremen. Een inmiddels vaste eervolle prik: het Metropole als huisorkest van de BBC Late Night Proms.

33 BEELDENDE KUNST
Mark Manders (48) ▲

De effecten van zijn tentoonstelling op de Biënnale van Venetië in 2013 zijn voor Mark Manders (48) nog steeds merkbaar. De internationale belangstelling voor zijn werk blijft groot, met drie groepsexposities in belangrijke internationale musea: het Louvre in Parijs, S.M.A.K. in Gent en het Guggenheim Museum in New York. Zijn New Yorkse galerie Tanya Bonakdar gaf hem in het najaar van 2015 een soloshow, waar hij een installatie met nieuwe keramische sculpturen toonde.

34 DANS
Nederlands Dans Theater (35)

Eigen theater aan het Spui dicht vanwege nieuwbouw, dan fijn meer vanuit de tijdelijke uitvalsbasis in Scheveningen naar het buitenland. Met de primeur om anno 2015 als eerste moderne dansgezelschap in het Bolshoj Theater in Moskou te staan. Bovendien keerde NDT na 15 jaar terug in Berlijn. NDT 1 en 2 traden afgelopen jaar 34 keer op in Europa, de VS en Singapore.

35 FILM
Hoyte van Hoytema (39)

Zijn eerste BAFTA-nominatie heeft hij binnen, een Oscarnominatie lijkt een kwestie van tijd. De in Polen opgeleide en in Zweden doorgebroken cameraman Hoyte van Hoytema (44) bevindt zich in de absolute wereldtop, ook door alleen topklussen te accepteren. Deze zomer is hij even in Urk, waar hij scènes voor oorlogsfilm *Dunkirk* van Christopher Nolan draait, met wie hij eerder sf-drama *Interstellar* opnam. Ook draaide hij de glossy Bondfilm *Spectre* en Spike Jonzes computerromance *Her* in dofvallumpastel. Net als leermeester Robby Müller betrap je hem niet op een handtekening: stijl volgt film. Anders dan Müller gedijt hij prima in de Hollywoodmachine.

36 LITERATUUR
Cees Nooteboom (34)

'Abia la căteva secunde dupa ce trecuse de librărie бага Arthur Daane de seama ca în

FILM
IDFA

Het International Documentary Film Festival, elke november in Amsterdam, is mondiaal toonaangevend. Als grootste publieksfestival voor documentaires, met ruim 300 titels en bijna 250.000 bezoekers in twaalf dagen, maar ook als aantrekkelijke ontmoetingsplek met een robuuste filmmarkt waar geld hongerige filmmakers vindt. Het IDFA tuigt elk jaar toonaangevende internationale filmcompetities op en trekt prominente eregasten: regisseur Errol Morris vorig jaar, Michael Moore dit jaar. Ook fungeert het festival als glorieuze uitstallkast voor Nederlands talent. Binnen de sector staat het IDFA in ieders toptien, en vaak in de topdrie. Directeur van het eerste uur Ally Derks neemt in 2017 afscheid, bij de dertigste editie van het festival dat zij groot maakte.

Andreas Blühm, directeur van het Groninger Museum: „IDFA hoort bij de dingen die uitgevonden hadden moeten worden als het al niet had bestaan. Telkens weer inspirerend en boeiend. Mijn favoriet is de publieksdag, met tien uur achter elkaar kijken naar vooral de ellende van de wereld.”

mințe îi ramasese un cuvânt, istorie, si ca în-tre timp tradusese deja acel cuvânt în limba lui materna, geschiedenis, făcându-l pe data sa sune mai puțin primejdios decât în germana.’
De kenner had het al herkend: de openingswoorden van *Allerzielen*, oftewel *Ziua Mortilor*: het in september nieuw uitgekomen deel in de fraai uniform uitgegeven reeks Roemeense uitgaven van Cees Nooteboom (82). Ook de Zweden, Italianen, Spanjaarden, Kroaten en Duitsers konden voor een nieuwe Cees Nooteboom naar de winkel. De Nederlandse Nobelprijskandidaat is overal.

37 LITERATUUR
Herman Koch (25)

De schrijver (62) die op dit moment werkt aan het zeer Nederlandse Boekenweekgeschenk, dacht daarover na in Colombia en Australië. Ook in 2015 groeide zijn buitenlandse catalogus gestaag aan, met *Öht-usöök* (Het diner in Estland), *Naapuri* (Gachte heer M. in Finland), *Dom letni z base-nem* (Zomerhuis met zwembad in het Pools) en nog een tiental titels. Die worden gelezen ook. Toen de site Bookbrowse in de zomer een leesclub over *Summerhouse with Swimming Pool* begon, haalde het meteen honderden reacties binnen.

38 DESIGN
Marcel Wanders (52)

Veel vormgevingsliefhebbers 'love to hate' Marcel Wanders (52). De 'Lady Gaga van de designwereld' gaat er niet onder gebukt. Uit zijn studio blijft een enorme stroom van producten komen. In Zürich richtte Wanders opnieuw een hotel in. En recentelijk trok hij de aandacht met een XXL-boek (à 6.500 euro) over de eregalerij van het Rijksmuseum. In zijn studio in Amsterdam opende Wanders ook een alleen-op-afspraak-opengalerie voor zijn al even dure designedities.

39 FOTOGRAFIE
World Press Photo (19) ▼

Organisator van 's werelds grootste fotowedstrijd, in 1955 opgericht door de Nederlandse Vereniging van Fotojournalisten. De tentoonstelling met de winnende foto's was vorig jaar wereldwijd op 96 plekken te zien en trok in totaal 4 miljoen bezoekers, een record. De winnaar, de 47-jarige Australiër Warren Richardson, trok de aandacht door uit solidariteit met de vluchtelingen die hij bij de Servisch-Hongaarse grens fotografeerde, van Hongarije naar de prijsuitreiking in Amsterdam te lopen, een wandeling van 1.600 kilometer.

40 DESIGN
Joris Laarman (64) ▲

De eerste overzichtstentoonstelling van zijn futuristische ontwerpen, vanaf november in het Groninger Museum, trok wereldwijd de aandacht en zal binnenkort onder meer in Parijs en New York te zien zijn. Laarman (36) trok ook internationaal de aandacht met zijn project voor een metalen, 3D-geprinte brug over de Oudezijds Achterburgwal in Amsterdam.

41 KLASSIEK
Eva-Maria Westbroek (37)

Ze is heel gewoon gebleven: waarschijnlijk zingt Eva-Maria Westbroek (46) liever met haar echtgenoot, de tenor Frank van Aken, dan met een arrogante superster als Jonas Kaufmann. Maar haar krachtig vibrerende stem is nu eenmaal van wereldformaat, en vult met gemak de Metropolitan Opera in New York, zoals in 2015 bij *Lady MacBeth* en *Tannhäuser*. Bayreuth had het nakijken, de rol van Isolde zegde ze af: 'Te zwaar'.

42 LITERATUUR
Arnon Grunberg (49)

Hoppla, wir sterben! Een boek met een betere titel heeft Arnon Grunberg (45) waarschijnlijk niet gepubliceerd. Het is geen vrije vertaling van *Fantoompijn* of *Blauwe maandagen*, maar een Duitse vertaling van een bundel Grunbergverhalen. De New Yorkse Amsterdammer blijft (bijna) onvermoeibaar de wereld rondgaan. 'Ik ben New York zo ontrouw. Het doet me echt pijn', schreef hij op zijn blog, onderweg naar een festival in Praag. Eenmaal ter plaatse: 'Alweer een slapeloze nacht en alweer een dag zonder een douche te nemen. Niemand heeft het geroken, tenminste dat hoop ik.'

Geef jezelf over aan André Rieu, besepte ik, en hij zal je gelukkig maken. Vaarwel cynisme

Melissa Kite in *The Spectator*, 27 juni

43 DANS
Het Nationale Ballet (31)

Vond in 2015 onderdak bij het agentschap IMG Artists om internationaal nog meer onder de aandacht te komen. In eerdere jaren meermaals uitgeroepen tot een van de beste balletgezelschappen ter wereld trad het gezelschap in 2015 op met *Cinderella* van de Brit Christopher Wheeldon in het Colosseum (3.000 stoelen) in Londen en in Hongkong. De solisten zijn wereldwijd veelgevraagd. In Michaela DePrince heeft HNB een juweel die veel aandacht trok door haar recente optreden in een muziekvideo van Beyoncé.

44 KLASSIEK
Janine Jansen (41)

De carrière van Janine Jansen (38) beleeft een hoogzomer. Haar sensuele geluid straalt onverminderd en verleidt menig dirigent. Dus werd Jansen vorig jaar door de Rus Gergiev meegenomen naar München, bracht ze met de Italiaanse Brit Pappano een cd uit met Brahms en Bartók, en streken haar vele internationale vrienden traditiegetrouw neer in haar kamermuziekfestival in Utrecht. Ook in 2015 zonder twijfel Nederlands meest geroemde violist.

45 MODE
Viktor & Rolf (21)

In 2015 namen Viktor Horsting (47) en Rolf Snoeren (46) een radicale beslissing: in februari maakten ze bekend dat ze zouden stoppen met prêt-à-porter en accessoires voor vrouwen en mannen en dat hun winkel in Parijs dicht zou gaan. Sindsdien beperken ze zich tot hun succesvolle parfums, en haute couture. Met de twee couturecollecties die ze vorig jaar lieten zien gingen ze terug naar de experimentele, surrealistische koers uit hun beginjaren. Inderdaad, mode als kunstvorm.

46 FILM/TELEVISIE
Michiel Huisman (57)

Zie groot kader

47 FILM
Eye (-) ▲

Het filmmuseum Eye in Amsterdam trok vorig jaar weer meer bezoekers: ruim 700.000. In de vier jaar van zijn bestaan blijkt het spierwitte ruimteschip alles wat ervan werd gehoopt: een baken, attractie en publieksmagneet die Amsterdam over het IJ trekt. Eye trekt film liefhebbers met een goede mix van arthouse en kwaliteitsfilms, evenementen en festivals – en niet te vergeten zijn visueel vernieuwende filmexposities. Maar wat Eye mondiaal echt uniek maakt, is minder zichtbaar: de 40.000 films in 200.000 filmblikken die zijn opgeslagen – en deels ingevroren – in het nieuwe, moderne collectiecentrum.

48 DANCE
Armin van Buuren (26) ▼

Trance is euforie. Een viering zonder woorden. Niet uit te leggen volgens Armin van Buuren (39). Wel goed te voelen. Met zijn teams reist de deejay en producer de wereld rond. Grote shows, radioshows vanaf diver-

Jaap van Zweden is op het podium een pittige persoonlijkheid vol energie

International New York Times, 29 jan.

se locaties. Amerika ligt aan de voeten van de toonaangevende, zogenoemde 'Dutch dance' van Van Buuren. Dat levert open deuren op voor samenwerkingen met bekende artiesten. Dit jaar bracht Van Buuren zijn zesde studioalbum *Embrace* op zijn label Armada. En hij pikte op de International Dance Music Award prijzen voor beste trance-nummer ('Another you') en beste trance-dj mee.

49 BEELDENDE KUNST
herman de vries (59)

Hij was misschien wel de minst voor de hand liggende kandidaat, maar de 84-jarige herman de vries werd in 2015 uit vijf genomineerden gekozen om Nederland te vertegenwoordigen op de Biënnale van Venetië.

Hij breidde zijn werkterrein uit van het Rietveldpaviljoen naar de Venetiaanse lagune, waar hij een heel eiland tot kunst bombardeerde. 2015 bracht hem tevens in Jakarta, waar hij een tentoonstelling had in het Erasmus Huis.

50 MUSEUM
Stedelijk Museum (30) ▼

Het Stedelijk kwam in 2015 met een gewaagde en revolutionaire tentoonstelling: een overzicht van het oeuvre van Tino Sehgal. Zijn 'levende kunstwerken' waren een heel jaar lang, ieder moment van de dag te zien – een enorme logistieke operatie. Verder waren er grote tentoonstellingen van Matisse, Ed Atkins, Zero en Isa Genzken.

FILM/TELEVISIE

Michiel Huisman

Nu vooral bekend als minnaar van drakenmoeder Daenerys in tv-serie *Game of Thrones*, maar behalve toyboy in dameswandhit *Wild* speelde Michiel Huisman (34) in 2015 zijn eerste 'romantic lead' tegenover Blake Lively in de redelijk succesvolle romkom *The Age of Adeline*. Als creep in de sterke horror-indie *The Invitation* maakte hij indruk. In Hollywood is de hardwerkende acteur nu groot in kleine films en klein in grote films. Maar wie weet hoe groot 2.22 wordt, of *The American Dream*, of loopgravenromance *The Ottoman Lieutenant*, films met Huisman in hoofdrollen.

Robert van Leer, directeur van The John F. Kennedy Center for the Performing Arts in Washington: „In een combinatie van Europese charme en Amerikaans naturalisme acteert Huisman met even veel gemak in het Engels als in het Nederlands. Hij is bekend met de vaktaal en normen van het wereldje maar weet een diepere dimensie toe te voegen.”

NRC TOP 100

Desalniettemin trok het Stedelijk iets minder bezoekers: 720.000 bezoekers, 8 procent minder dan in 2014.

51 **DANS**
Introdans (-)

Op één dag, 13 juni, stond het Arnhemse dansgezelschap in Indonesië, Finland en Duitsland op de planken. Na een jaar waarin het weinig reisde en dus tot eigen teleurstelling de NRC Cultuur Top 100 niet haalde, trad Introdans in 2015 ongeveer evenveel in het buitenland op als andere rijksge subsidieerde gezelschappen. Introdans haalt ook veel buitenlandse choreografen als de Amerikaanse Lucinda Childs en Karen Armitage voor nieuw werk naar de dansstudio's in Arnhem.

52 **LITERATUUR**
Dick Bruna (11)

De spierwitte tekenafel van Dick Bruna (88), zijn kleurenpapersnippers en archiefkasten zijn nu museumstukken. Het Centraal Museum in Utrecht bouwde Bruna's werkruimte na en opende het nintje museum (10.000 bezoekers in twee weken), in een jaar waarin in nintje ook het Rijksmuseum haalde en Bruna de Theo Hijssen-prijs kreeg. Terwijl uitgeverij Mercis nog steeds nieuwe merchandisingdeals sluit, ging ook de musealisering van Bruna – oud en in ruste – en de bijhorende artistieke waardering een nieuwe fase in.

53 **THEATER**
Wunderbaum (50)
Zie groot kader

54 **MUSEUM**
Gemeentemuseum Den Haag (51)

Het Gemeentemuseum had dankzij Mark Rothko, Berlinde De Bruyckere en Anton Corbijn een topjaar met 718.000 bezoekers. Bovendien exporteerde het museum diverse tentoonstellingen naar het buitenland, waaronder Constants *New Babylon*, dat in het Reina Sofia in Madrid te zien was. Die internationale exposities trokken nog eens 185.000 bezoekers. Betrokkenheid bij een conflict tussen kunstenaar Danh Vo en verzamelaar Bert Kreuk leverde het museum internationaal ook minder vrolijke publiciteit op.

nrc art

55 **FILM**
Paul Verhoeven (-)

Schokkend, een provocatie, zo lekkerbekte de filmpers bij de première van *Elle* in Cannes. Maar niemand protesteerde tegen de verkrachtingsthiller/komedie met Isabelle Huppert; in plaats daarvan kreeg de 77-jarige filmveteraan Paul Verhoeven een staande ovatie van een kwartier en gloedvolle recensies. *Elle* was de persfavoriet voor de Gouden Palm. Dat Verhoeven met lege handen vertrok werd de omstreden jury aangerekend. Maar Sony kocht *Elle* voor wereldwijde distributie, en Verhoeven, wiens reputatie in de luwte enorm is gegroeid, lijkt na tien jaar van gesneuvelde filmplannen klaar voor meer films met superproducent Said Ben Said.

56 **DESIGN**
Scholten & Baijings (70)

Het ontwerpduo Stefan Scholten (44) en Carole Baijings (43) is verantwoordelijk voor een constante stroom meubels en serviezen, bedlinnen en lampen, alle heel herkenbaar door hun kleurrijke en poëtische handschrift. Exposeerden vorig jaar onder meer in het Cooper Hewitt Museum in New York. Bij Phaidon verscheen een lijvige, Engelstalige monografie over hun werk: *Reproducing Scholten & Baijings*.

57 **FILM**
Heddy Honigmann (-)

Haar laatste documentaire, *Rond de wereld in 50 concerten*, ging in première op het IDFA in 2014: een eclectisch portret van muzikanten op tournee met het Koninklijk Concertgebouw Orkest. Heddy Honigmann (64) sleepte in haar lange carrière tientallen prijzen bijeen en geldt als de grando dame van de Nederlandse documentaire, die wereldwijd hoog in aanzien staat.

58 **BEELDENDE KUNST**
Aernout Mik (81)

In het Sonje Art Centre in Seoul ging in 2015 een nieuw werk van videokunstenaar Aernout Mik (53) in première dat de grens tussen Noord- en Zuid-Korea als uitgangspunt heeft: *Ice Cream Hill (2014-15)*. In de film wordt er gepicknickt op Sabseulbong Peak, een beladen plek die nog steeds verboden gebied is voor de inwoners van Korea. Mik had verder een soloshow in het Kyoto Art Center en groepstentoonstellingen in Düsseldorf, Shanghai, Kyoto, Stockholm en Moskou.

59 **KLASSIEK**
Michel van der Aa (53)

Noem één componist die virtuozer is in het componeren, filmen, monteren en regisseren van multimediamuziektheater dan Michel van der Aa (46). Samenwerkingen met beroemdheden als David Mitchell en Kate Miller-Heidke genereren extra aandacht. Zijn 3D-opera *Sunken Garden* werd in 2015 hernomen in Lyon. Ondertussen vond de Amsterdam-Iburger een nieuw genre uit: de interactieve muziektheater-app *The book of sand*, in samenwerking met het Holland Festival, BBC The Space, Google en Sydney.

60 **BEELDENDE KUNST**
Guido van der Werve (42)

Zijn videokunstwerken hebben eenvoudige titels – *Nummer Acht*, *Nummer Negen* enzovoorts – maar zijn vaak episch in hun uitvoering. Guido van der Werve (39) filmt hoe hij de ijskou trotseert op de Noordpool of triatlons aflegt. De internationale belangstelling is groot: in 2015 werden de films op elf buitenlandse locaties vertoond. In New York luide hij op 31 december het jaar uit met de door hem georganiseerde *Rachmaninoff Run*, een hardlooppwedstrijd van 55 kilometer naar het graf van de Russische componist in Valhalla. Op Nieuwjaarsdag holde hij dezelfde afstand ook weer terug.

61 **KLASSIEK**
Ton Koopman (51)

Wil een Amerikaans orkest worden bijgeschoold in de kunst van het barokspel, dan bellen ze bijvoorbeeld Ton Koopman (71), professor muziekwetenschap aan de Universiteit Leiden. Zo leidde de dirigent, organist en klavecijnist na een eerder engagement bij de New York Philharmonic vorig jaar de San Francisco Symphony. De faam van zijn eigen Amsterdam Baroque Orchestra strekt ondertussen tot in Japan. Buitenlandse aandacht is nodig, want de relatie van Koopman en zijn Amsterdam Baroque Orchestra met betrekking tot binnenlandse subsidies is een grillige.

62 **KLASSIEK**
Jacob ter Veldhuis (83)
Zie groot kader

63 **DESIGN**
Tord Boontje (-)

Met zijn esthetische, sprookjesachtige ontwerpen is Tord Boontje (47) in veel buitenlandse bekender dan hier. Het gezaghebbende Britse tijdschrift *Wallpaper** plaatste hem 28ste op de lijst van invloedrijkste ontwerpers. Vanuit zijn studio in Londen ontwierp hij vorig jaar onder meer producten voor Swarovski en kerstpostzegels voor Post NL.

64 **KLASSIEK**
De Nationale Opera (74)

Het gezelschap zit vast aan het Waterlooplein in Amsterdam, maar slaat via coproducties de tentakels uit. Men moet wel: de beste regisseurs en decors zijn peperduur. In het huidige jubileumseizoen kon worden vastgesteld dat Robert Carsens productie *Dialogues des Carmélites* uit 1997 – vorig jaar hernomen – het meest in het buitenland is doorverkocht. 5 procent van het publiek is buitenlander, daar valt gezien de toeristengroei vast nog meer uit te halen.

65 **BEURS**
TEFAF (46)

De Maastrichtse kunst- en antiekbeurs maakte bekend in New York twee satellietbeurzen te beginnen. Het beursbestuur zette de vaste deelnemers tegelijk een beetje de duimschroeven aan: de beurs wil innoveren en verjongen. Dat leidde tot gemor onder de oude garde; zij willen een vertegenwoordiger in het bestuur die opkomt voor hun belangen.

66 **ARCHITECTUUR**
Kees Christiaanse/KCAP (58)

Nadat Kees Christiaanse (62) jarenlang had gewerkt bij OMA richtte hij in 1989 KCAP op. Behalve een kantoor in Rotterdam heeft KCAP vestigingen in Zürich en Shanghai. KCAP was vorig jaar betrokken bij vijftig architectonische projecten en prijsvragen in elf buitenlandse. Meest in het oog springende project: het plan voor de kandidaatstelling van Hamburg voor de Olympische Spelen van 2024.

67 **FOTOGRAFIE**
Inez van Lamsweerde & Vinoodh Matadin (36)

De New Yorkers Inez van Lamsweerde (52) en Vinoodh Matadin (54) zijn al vele jaren Nederlands meest succesvolle modelfotografen. Ze portretteerden Lady Gaga, Prince, Barack Obama en worden geschaard onder de vijfhonderd invloedrijkste personen in de mode-industrie. Hadden in het na jaar een overzichtstentoonstelling in het fotomuseum in Stockholm.

68 **MUSEUM**
FOAM (65)

Het Fotografiemuseum Amsterdam trekt niet alleen 70.000 buitenlandse bezoekers

per jaar (op een totaal van ruim 200.000), het ontplooit ook tal van andere activiteiten die tot ver over de landsgrenzen weerklinken vinden, zoals het Engelstalige *Foam Magazine*, de jaarlijkse fotobeurs Unseen en reizende tentoonstellingen (vorig jaar onder meer in New York en Shanghai).

69 **ARCHITECTUUR**
Adriaan Geuze/West 8 (56)

West 8 is het Rotterdamse bureau dat Adriaan Geuze (55) in 1987 oprichtte. Van oorsprong is Geuze landschapsarchitect, maar zijn bureau heeft zich ook toegelegd op stedenbouw en bruggen en heeft inmiddels een groot oeuvre in Europa, Amerika en Azië op zijn naam staan. In 2015 was Geuze een van de Zomergasten van het gelijknamige programma van de VPRO. Ook werden in dit jaar twee grote projecten in Amerika afgerond: de inrichting van de Queens Quay Boulevard in Toronto en het Governors Island Park in New York.

70 **DESIGN**
Maarten Baas (79)

Maarten Baas (38), bekend van zijn geblakerde en gekleide meubels in uitbundige presentaties, verraste in april op de Salone in Milaan opnieuw. Dit keer met een opvallend serene tentoonstelling: plannen voor een bos en een stoel die beide pas over 200 jaar klaar zullen zijn. Bij veilinghuis Phillips in New York bracht een van zijn staande klokken 134.000 dollar op.

71 **FILM**
Job, Joris & Marieke (62)

Met de Oscarnominatie voor hun wrangomische korte animatiefilm *A Single Life* voor de Oscar voor beste korte animatiefilm maakte trio Job Roggeveen (37), Joris Oprins (36) en Marieke Blaauw (37) wereldwijd naam. Opvolger *Otto*, over een imaginair vriendje, ging vorig jaar in Toronto in première en was iets minder succesvol, al bewees het trio opnieuw dat ze in simpele animatie, zuurstokkleuren en cabaretmuziekjes emotionele diepgang weten te vinden.

72 **POP**
Caro Emerald (66)

Met haar retropop valt Caro Emerald (35) bij een breed publiek in de smaak. Vooral Groot-Brittannië, waar ze na de geboorte van haar dochter veel optredens heeft gegeven, krijgt geen genoeg van hip gemixte zwierige ballroomjazz, charleston en mambo's van weleer. Het optreden op het grote Britse popfestival Glastonbury sprong al in 2014 in het oog, maar daarna volgde haar show in het Hyde Park tijdens de BBC Proms. Daarnaast trad ze veel op in Azië. Emerald werkt met haar producers aan nieuw muziek; haar laatste studioalbum dateert van 2013.

73 **KLASSIEK**
Harriet Krijgh (-)

Celliste Harriet Krijgh (24) is een nieuwkomer in de lijst, maar hanteert al jaren een internationale blik: Wenen is de uitvalsbasis,

Lazarus is gebracht door Ivo van Hove, de regisseur die ongelofelijk populair is (en terecht)
New York Times, 7 dec. 2015

62

KLASSIEK
Jacob ter Veldhuis

In de VS heet hij JacobTV. Dat klinkt lekker, net als de muziek van Ter Veldhuis, die bol staat van welluidendheid én eigenzinnige nieuws-samples. Hij „pepert zijn muziek met suiker”, zegt hij zelf. Van muzikale moeilijkdoenerij kun je Ter Veldhuis (64) niet betichten, maar het gaat er in die 'Boombox'-stukken wel degelijk heftig aan toe en zijn opgefokte, vaak geëngageerde soundbytes stuiten sommigen tegen de borst. De zelfbenoemde 'avantpopcomponist' won in 2015 de eerste BU-MA Classical Award voor beste klassieke exportproduct van Nederland. Wat heet: zijn continu ge-update reality-opera *The News* was te bewonderen in het Metropolitan Museum in New York, zijn balletmuziek klomk tot in Moskou. Met zo'n duizend optredens per jaar over de hele wereld behoort Ter Veldhuis tot de meeste uitgevoerde componisten van Europa.

Nicolas Mansfield, directeur van de Nederlandse Reisopera: „Met zijn opera *The News* geeft Ter Veldhuis een indringende blik in hoe de wereld van nieuws, reclame, spin en propaganda tot in de wortels van ons bestaan reikt. Wereldwijd!”

in een Oostenrijks kasteel organiseert ze jaarlijks kamermuziek. Daar komt straks het Kamermuziekfestival bij dat de voorlijke twintiger van Janine Jansen overneemt. Ondertussen konden Europese concertzalen vorig jaar al nader kennismaken dankzij haar deelname aan de Rising Stars. Veelzeggend: niet het Concertgebouw maar twee Weense zalen hadden haar voor deze internationale serie voorgedragen.

75 **KLASSIEK**
Rotterdams Philharmonisch (80)

Hoeveel toporkesten verdraagt Nederland? Actuele vraag in Rotterdam, waar buitenlandse ambities van hogerhand worden ge-

NRC TOP 100

kortwikt, vanwege de succesvolle bureu uit de hoofdstad. Gelukkig spelen de Rotterdammers onverminderd de sterren van de hemel, ook in Europese steden en op tournee door de VS. Organisatorisch zijn er niet-temin strubbelingen, en in 2018 vertrekt wonder-chef Yannick. Hoe gaat dat verder? Internationale allure is voorlopig gegarandeerd met het jaarlijkse festival van eredirigent Gergiev.

76 **ARCHITECTUUR**
Ben van Berkel/UN Studio (67)

In 1996 werd Ben van Berkel (60), wiens architectenbureau toen nog niet UN Studio heette, bekend met de Erasmusbrug in Rotterdam. Behalve gebouwen ontwerpt UN Studio, dat vestigingen in Amsterdam, Shanghai en Hongkong heeft, ook installaties en meubels. Opzienbarende gebouw van UN Studio dat in 2015 werd opgeleverd, is het Centraal Station in Amhrem. Bijna twintig jaar duurde de bouw van dit station, waar in de hal alles zwiert, draait, welft en buigt.

77 **KLASSIEK**
Pieter Wispelwey (68)

Praat je over orkestengagementsen, dan blijft het pad van cellist Pieter Wispelwey (53) kronkelig. Een debuut bij het Concertgebouworkest laat op zich wachten, vooral bij studentenorkesten en minder beroemde buitenlandse orkesten is hij geliefd. Maar in kamermuziekverband lijkt Wispelwey onverminderd veelgevraagd: legendarisch zijn nog altijd de marathonsessies met bijvoorbeeld alle solosuites van Bach. En dankzij deelname aan het experimentele strijkkwartet quartet-lab blijft Wispelwey ook in de buitenlandse pers spraakmakend.

78 **POP**
Jungle by Night (-)

Hun door Fela Kuti en The Budos Band beïnvloede afrobeats, gedragen door exotisch warm koper, waren een openbaring. Iedereen wilde de Amsterdamse scholieren en studenten, die samen een liefde voor afrobeat, Ethiopische jazz en Malinese funk delen, op het podium aan het werk zien. Na veel festivals heeft de band nu een stevige livereputatie, ook buiten Nederland. In 2015 waren er 28 buitenlandse optredens, voornamelijk in Europa, maar ook de Verenigde Staten en Canada maakten kennis met de Nederlandse funkexotica.

79 **DESIGN**
Studio Drift (44)

Lampjes met echte paardenbloempluïjes vormden de basis voor het succesvolle lichtimpermium van Lonneke Gordijn (36) en Ralph Nauta (37). Hoogtepunt van het afgelopen jaar was hun lichtinstallatie '20 steps' op de Biënnale in Venetië. De winkel van het Museum of Modern Art in New York ging hun paardenbloemplampjes verkopen.

80 **BEELDENDE KUNST**
Renzo Martens (-)
Zie groot kader

81 **FILM**
Alex van Warmerdam (29)

De selectie van *Borgman* in de hoofdprijs van Cannes in 2013, de eerste Nederlandse film in 38 jaar die deze eer ten beurt viel, zette de schijnwerper op deze zeer herkenbare film- en theatermaker en zijn film werd verkocht aan 27 landen. Opvolger *Schneider vs. Bax* ging vorig jaar in première in Locarno en maakte een ronde langs 23 filmfestivals. Van Warmerdam (63) is wereldwijd een erkende grootheid. Met zijn theatergroep De Mexicaanse Hond trad hij op in België met *De Gelukzalige*.

82 **DESIGN**
Studio Makkink & Bey (54)

'Nederland zet Hollande en Merkel op een apenrots' kopte de *Volkskrant* in een recensie van het tijdelijke interieur dat Rianne Makkink (52) en Jurgen Bey (51) onlangs ontwierpen voor het gebouw van de Europese Raad in Brussel. Met hun experimentele ontwerpen maken Makkink & Bey al jaren furore. Het afgelopen jaar exposeerden zij onder meer in Gent, het Vitra Design Museum in Weil am Rhein en het Grand Palais in Parijs.

83 **DANS**
Club Guy and Roni (90)

Met offerdansen in Berlijn trokken Guy and Roni in Berlijn 55.000 toeschouwers. Althans voor de film waarin zij dansten voor de installatie Gehorsam/Obedience, die de kunstenaars Peter Greenaway en Saskia Boddeke maakten voor het Joods Museum in Berlijn. Live stond het extravagante gezelschap van de twee Groningse Israëliërs Roni Haver (42) en Guy Weizman (43), samen met de Sloveense EnKnapGroup, voor een duizendkoppig publiek op het Festival van Ljubljana met de voorstelling *Phobia*.

84 **BEURS**
Dutch Design Week (87)

De Nederlandse tegenhanger van de Salone in Milaan lokt elk jaar meer designliefhebbers naar Eindhoven. Vorig jaar trok de veertiende editie van het evenement 275.000 bezoekers, van wie 10 procent uit het buitenland. Curatoren en galeriehouders van over de hele wereld komen talenten scouten op de eindexamementoonstelling van de Design Academy Eindhoven.

85 **DANS**
De Stilte (82)

Krijgt wederom de prijs voor het gesubsidieerde gezelschap dat het meest in het buitenland optreedt. Zo'n honderd optredens deed het jeugddansgezelschap uit Breda in 14 landen, in zalen én op scholen. Organiseerde in 2015 ook voor de derde keer in de thuisstad het Internationale Stiltefestival met Europese gezelschappen die optreden met dans, mime, poppen- en schimmenspel.

86 **BEELDENDE KUNST**
Willem de Rooij (89)

Hij is professor op de kunstacademie in Frankfurt, woont in Berlijn en had in 2015 so-

80

BEELDENDE KUNST

Renzo Martens

Zijn werkplekken zijn een atelier in Brussel, het door hem opgerichte Institute for Human Activities in Amsterdam, en een voormalige plantage van Unilever in Congo. Kunstenaar Renzo Martens (43) vindt dat ook Afrikanen recht hebben op gentrificatie, en begon om die reden een kunstcentrum in Congo, waar de voormalige plantagearbeiders producten maken voor de westerse kunstmarkt. Ook organiseert hij conferenties in Afrika, in de hoop dat met de komst van de internationale curatoren de huizenprijzen in zijn stukje jungle zullen stijgen, zoals dat ook in kunststeden als Londen en Venetië gebeurde. Met zijn geëngageerde werk won Martens in 2015 de Amsterdamse Kunstprijs. Zijn werk was vorig jaar onder meer te zien in Berlijn, Brussel, Cardiff, Keulen en Warschau.

Leon Ramakers, oud-directeur Mojo Concerts: „In een tijd waarin kunstenaars in groten getale sociale projecten omarmen, is Renzo Martens in al zijn dubbelzinnigheid een van de weinigen die laten zien dat sociale kunst ook echt kunst kan zijn.”

loshows in vijf verschillende landen. Willem de Rooij (47) stelde zijn conceptuele kunstwerken onder meer tentoon bij Regen Projects in Los Angeles, Le Consortium in Dijen en The Henry Art Gallery in Seattle. De handgeweven, abstracte wandtapijten en bloemstukken die De Rooij liet zien bij zijn New Yorkse galerie Petzel werden door *New York Times*-critica Roberta Smith opgemerkt.

87 **JAZZ**
Han Bennink (72)

Wereldberoemd is Han Bennink (74) vanwege zijn volstrekt eigen wijze van drummen op drumstel én meubilair: snel en inventief

en 'van het hart', want noten lezen kan hij niet. Als lid van de Instant Composers Pool (ICP) was de jazzdrummer en percussionist (en beeldend kunstenaar) een belangrijke exponent van de nieuwe jazzorde die de wereld zou ingaan als de New Dutch Swing. Meer dan tien keer werd in 2015 met de ICP gespeeld in Amerikaanse jazzclubs en op het Jazzfestival in Lausanne.

88 **MUSEUM**
Mauritshuis (-)

In het eerste volledige kalenderjaar sinds de heropening op 27 juni 2014 trok het museum een half miljoen bezoekers, van wie bijna de

helft uit het buitenland kwam. Vooral de tentoonstelling over de Frick Collection, met topwerken van Ingres, Constable en Ruisdael, was zeer succesvol. Maar ook de *Sel-fies* uit de *Gouden Eeuw*, met zelfportretten uit de zeventiende eeuw, trok veel publiek.

89 **FILM**
Mea Dols de Jong (-)

Nadat *If Mama Ain't Happy, Nobody's Happy* (2014) hoge ogen had gegooit op het IDFA reisde Mea Dols de Jong (28) de halve wereld rond met haar persoonlijke moeder-dochterdocumentaire en sprokkelde daar 15 prijzen mee op filmfestivals in Tel Aviv, Sapporo, Huesca, München en Berlijn. Vakblad *Variety* koos haar dit jaar als een van de tien 'Europeans to Watch'. Maakt zij hierna de overstap naar speelfilm, haar eerste liefde?

90 **DANS**
Emio Greco & Pieter C. Scholten (60)

Konden in 2015 voor het eerst bewijzen dat hun dubbelbaan als artistiek leiders bij ICK in Amsterdam en het Ballet National de Marseille tot goede coproducties zou leiden met hun tijdens het Holland Festival in Carré opgevoerde *Extremalism*. Emio Greco (50) en Pieter C. Scholten (56) bouwen aan hun reputatie in Frankrijk, maar toeren ook lustig door andere Europese landen

91 **POP/JAZZ**
Candy Dulfer (61)

Volg haar op de sociale media en je ziet: Hollands bekendste altsaxofoniste was dit jaar weer nauwelijks thuis. Naast de funky Europese optredens met haar eigen Candy Dulfer band volgde een flinke Japanse tournee met vader Hans, die daar in Azië ook nog gloeiend populair is. Samen gaven ze shows in onder meer de jazzclub Blue Note Tokyo, die hen op handen draagt. Verder reisde La Dulfer (46) vijf weken als special guest met de band van de grote Amerikaanse smoothjazz-saxonist Dave Koz door de VS.

92 **THEATER**
Lot Vekemans (-)

Ze toetert het niet van de daken, maar Lot Vekemans (50) is internationaal de meest gespeelde Nederlandse toneelschrijfster. Ze wilde in twintig landen gespeeld worden, zei ze ooit gekscherend. Nu zijn het er 23, van Spanje tot China tot Argentinië. Het Deutsches Theater in Berlijn bracht afgelopen seizoen drie van haar stukken en ze maakt daar op verzoek nu een nieuw stuk voor de grote zaal. Première in 2017.

93 **POP**
Dotan (-)

De pophymne van 2014, 'Home', werd de doorbraak voor de 29-jarige Amsterdamse zanger Dotan. Met het uitkomen van zijn album *7 Layers* heeft Dotan meteen veel optredens in het buitenland kunnen geven – zeker 29 shows in 2015, waaronder Rock Werchter, Reeperbahn Festival in Hamburg en de Mercury club in New York. Nummers

van deze in Jeruzalem geboren singer-songwriter, zoon van kunstenaar Patty Harpenau, werden het afgelopen jaar vervolgens gebruikt in afleveringen van de Amerikaanse series *The 100*, *Pretty Little Liars* en *The Originals*.

94 **THEATER**
Theater Terra (-)

'Spot' zo heet het guitige hondje Dribbel overzee, waarmee jeugdtheatergroep Terra dit seizoen op tournee ging door Noord-Amerika. Terra, hier vooral bekend van de Kikkermusicals, maakt al veertig jaar hartverwarmend muziektheater voor het hele gezin. Theater Terra bespeelt de hele wereld: van Canada en het Verenigd Koninkrijk, tot China en Japan. In de Verenigde Staten veroverde Terra zelfs een plekje op Broadway. Daar speelde 'onze' kikker een maand lang naast The Lion King.

95 **FILM**
Lernert & Sander (99)

98 blokjes rauw voedsel, in een streng grid gefotografeerd tegen een grijze achtergrond. Die foto van het Amsterdamse kunstenaarsduo Lernert (Engelberts, 39) & Sander (Plug, 46) ging een jaar geleden viral. Hun gestileerde, vaak humoristische reclamefilmpjes voor grote merken als COS en Martini vielen nauwelijks minder in de smaak en werden met vier internationale prijzen bekroond.

96 **DESIGN**
Aldo Bakker (-)

Zijn het gebruiksvoorwerpen of is het kunst? Bij Aldo Bakker (44) is dat altijd de vraag: alleen wie echt graag wil gaat op zijn zitsleraden zitten. Het Britse *Wallpaper** rekent Bakker tot de 25 invloedrijkste ontwerpers van de wereld. Zijn eerste grote retrospectief is nog tot 14 augustus te zien in het Belgische Le Grand-Hornu.

97 **KLASSIEK**
Calefax Rietkwintet (-)

Calefax is niet alleen het beste, maar ook het *allereerste* rietkwintet ter wereld. Vóór Calefax bestond die bezetting simpelweg niet: zelf bedacht, door vijf Amsterdamse jongens. Dertig jaar (en honderden compositieopdrachten, eigen arrangementen en fantasievolle theaterproducties) later is Calefax een wereldwijd gekopieerd fenomeen dat overal optreedt, van de VS tot Japan. Calefax faciliteert navolgers sinds 2012 met het World Wide Reed Quintet Network, waarin kennis en repertoire worden gedeeld.

98 **DANCE**
Oliver Heldens (-)

Een nieuwkomer voor de meesten, de 21-jarige Oliver Heldens. Maar deze Nederlands dj en muziekproducent, thuis in de genres deephouse en electrohouse, onthulde halverwege 2015 dat hij schuilt achter het alias HI-LO (omgekeerd Oli H, wat duidt op Oliver Heldens), waarmee hij ook zijn eigen platenlabel Heldeep Records lanceerde. In december 2015 kwam zijn eerste EP uit, met in totaal vier nummers van onbekende house-

producers. Wekelijks laat hij zich horen op de podcast Heldeep Radio. Heldens draaide op 200 shows – waaronder op Ultra Miami, EDC Las Vegas en een uitverkochte tournee door het Verenigd Koninkrijk.

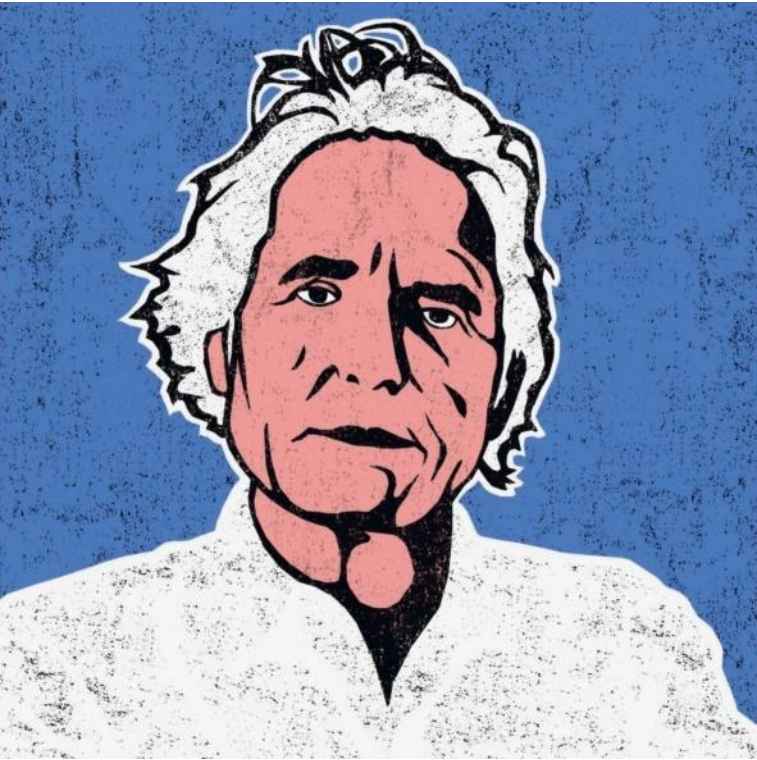
Aan de **NRC Cultuur Top 100** werken mee: Floris Dols, Roelie Fopma, Arjen Fortuin, Bernard Hulsman, Amanda Kuypers, Daan van Lent, Arjen Ribbens, Milou van Rossum, Sandra Smalenburg, Joep Stapel, Herien Wensink en Coen van Zwol.

99 **POP**
Jacco Gardner (-)

De jonge Nederlandse muzikant Jacco Gardner (28) toert in relatieve stilte over de wereld. De multi-instrumentalist trad maar liefst 118 keer op in het buitenland in 2015, op onder andere Pukkelpop in België en Rock en Seine in Parijs. Maar het is vooral Amerika waar de dromerige, psychedeli-

sche sixtiespop van Gardner wordt omarmd. In 2015 kwam zijn tweede album *Hypnophobia* uit waarop hij zich met fijnzinnige instrumentaties weer overtreft.

100

BEELDENDE KUNST

Theo Jansen

Sinds 1990 creëert Theo Jansen (68) met eenvoudige gele elektriciteitsbuisen de ingenieuze skeletten van een nieuwe diersoort: strandbeesten. Ze hebben geen voedsel nodig en worden aangedreven door de wind. Zo groot als ze zijn, zo gracieus dansen ze over het zand. En ze worden steeds geavanceerder: inmiddels kunnen ze stormen en overstromingen doorstaan. Jansen hoopt dat er in de nabije toekomst hele kudde van zijn strandbeesten op de Nederlandse stranden kunnen leven. Wie de kans krijgt er eentje in het wild te zien, gelooft zijn ogen niet. Het Peabody Essex Museum organiseerde in 2015 de eerste grote Amerikaanse tentoonstelling van Theo Jansen. Ook waren de Strandbeesten in Tokio, Seoul en Japan te zien. Bij Taschen verscheen een grote monografie: *Strandbeest: The Dream Machines Of Theo Jansen*.

Birgit Donker, directeur Mondriaan Fonds: „Kunstenaar-uitvinder Theo Jansen wordt de grootmeester van de Nederlandse bewegende kunst genoemd. Als hij zijn strandbeesten demonstreert, lijkt hij wel een dompteur.”

Top 5 van mensen die volgens David ook in Cultuur Top moeten

Eva Simons,zangeres & Sidney James , dj

Babs Gons, dichter, schrijfster

John Agesilas, choreograaf

Shirma Rouse, zangeres

Mr. Probz, rapper

FOTO'S ANP

‘Cultuurtop meer smeltkroes’

Zangeres Michelle David (49), jurylid voor de top-100, mist culturele diversiteit in de top-100. „Waar zijn de hiphoppers, streetdancers en spoken word-dichters? Er ontbreekt een hele lifestyle.”

Door onze redacteur
Claudia Kammer

Zangeres Michelle David voelt zich thuis in Nederland. De Amerikaanse, opgeleid aan de beroemde School of Performing Arts in New York (de school uit *Fame*), streek hier in de jaren negentig definitief neer nadat ze aanvankelijk voor één musical naar Nederland was gekomen. Ze woont met haar man en kinderen in de buurt van Amsterdam. Momenteel toert ze door het land met drie leden van Beans & Fatback, de formatie waarmee ze twee albums opnam, *The Gospel Sessions Vol. 1 & 2*. Voor de culturele top-100 zat ze in de jury. Ze was „verbaasd” over het gebrek aan diversiteit op de lijst, toen ze die onder ogen kreeg. „Er stonden veel mensen op die ik kende, maar ook een heleboel die ik niet kende. Ik heb alle namen nageplozen op internet: video’s bekeken, artikelen gelezen. Wat ik geweldig vind, is dat er zoveel mensen onder de 30 op de lijst

staan, en ook veel vrouwen. Maar diversiteit, in termen van culturele achtergronden of huidskleuren? Nee, dat zag ik er niet in terug. En daar was ik erg verbaasd over.”

Zijn alle genres wel evenwichtig vertegenwoordigd op de lijst?

„Het is een heel ‘aristocratische’ lijst, die wordt aangevoerd door de traditionele genres als klassieke muziek, toneel en beeldende kunst. Er ontbreken een heleboel genres. Waar zijn de hiphoppers, streetdancers en spoken word-dichters? Dat is een hele lifestyle die hier mist, en die over de hele wereld succesvol is. Die genres worden overigens vaak ondergebracht in het hokje ‘urban’ en daarmee weggezet als lage of onvolwaardige cultuur. Wat ik ook mis op de lijst zijn de vertegenwoordigers van multimediacultuur. De deejays staan er wel op, veejays niet.”

Hoe verklaart u het gebrek aan culturele diversiteit in de top-100?

„Ik kreeg het verzoek om zelf 25 mensen te noemen die niet op de lijst stonden. Dat viel me nog niet mee. Ik stuitte op het probleem dat deze culturele top-100 een lijst is van Nederlandse kunstenaars die internationaal succesvol zijn. En dat geldt niet voor alle mensen die in mijn hoofd opkwamen. Dat criterium stoorde me. Zo vielen er een heleboel mensen af die wel megasterren zijn in Nederland. Hoe definiëren we succes eigenlijk? Het zette me aan het denken over mijn eigen succes. Is

wat ik doe het niet waard om op zo’n lijst te staan?”

Hoe definieert u succes?

„Ik herinner me dat een prominente Nederlandse tv-presentator mij een keer interviewde. Hij vroeg waarom ik als Amerikaanse in Nederland was gebleven. Het was me duidelijk dat hij dacht dat ik het niet had gered in Amerika. Ik heb hem netjes uitgelegd dat ik in 1994 naar Nederland ben gekomen om in een musical te spelen. Daar kwam telkens nieuw werk uit voort, waardoor ik uiteindelijk ben gebleven. Ik ben er zeker van dat ik in Amerika even succesvol zou zijn, maar het lot heeft mij hier gebracht. Kennelijk vinden Nederlanders succes in Nederland niet genoeg.”

Waarom is er binnen traditionele genres, zoals klassieke muziek en toneel, zo weinig diversiteit?

„Ik denk dat het te maken heeft met geld en sociale status of je wel of niet in je jeugd kennismaaakt met de meer klassieke genres. Het voelt als het verschil tussen de ‘haves’ en de ‘have-nots’. Dat is een sfeer die zelden inclusief is. Ik denk dat alle kinderen op de basisschool dezelfde culturele educatie zouden moeten krijgen. Dat zorgt ervoor dat alle kinderen, ongeacht hun achtergrond, het gereedschap krijgen om deze cultuuruitingen te waarderen.”

Heeft u zelf in Nederland barrières gevoeld tijdens uw loopbaan, omdat u een donkere huidskleur hebt?

„Nee, ikzelf nooit. Ik had altijd het gevoel dat iedereen dezelfde kansen kreeg, dat mijn huidskleur er niets toe deed. Ik werd zo gedreven door mijn eigen passie, dat ik geen obstakels zag, alleen kansen. Maar ik ben ook niet weer totaal blind voor het feit dat het in verschillende sectoren van de maatschappij nog ontbreekt aan diversiteit. Dat werd me bijvoorbeeld weer eens duidelijk toen mijn jongste dochter op een dag langs de tv-kanalen zapte en tegen me zei: „Mam, het lijkt wel alsof wij helemaal niet bestaan.” Ik hoefde niet te vragen wat ze bedoelde, ik begreep het meteen. Ik was even zo uit het veld geslagen dat ik niet direct kon antwoorden. Maar uiteindelijk antwoordde ik: „Laat dát jouw missie zijn.”

Hoe kan de culturele sector een betere afspiegeling worden van de bevolking?

„Zoals ik al eerder zei: je moet jong beginnen. Er moeten meer culturele programma’s komen voor kinderen, niet alleen op elitescholen maar op alle scholen. Dat moet niet als luxe worden gezien, maar als noodzaak. Daarnaast moet de top van de culturele sector zichzelf heropvoeden: stropdas af, overhemd los, ga naar buiten en kijk wat er gebeurt in niet-traditionele culturele genres. Wees niet bang, zie al die nieuwe cultuur niet als een bedreiging, maar als een verrijking. Dankzij deze top-100 heb ik nu zelf ook een hele lijst met namen uit de traditionele genres waar ik absoluut naar wil gaan kijken. Het zou mooi zijn als de top-100 de komende jaren een smeltkroes van cultuur wordt.”

‘Nederlanders vinden succes in Nederland kennelijk niet genoeg’: jurylid NRC Cultuur Top 100, zangeres **Michelle David**

‘Urban wordt vaak weggezet als lage of onvolwaardige cultuur’